

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yliopistolain 36 ja 38 §:n, ammattikorkeakoululain sekä opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutoksia yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen hakumenettelyyn ja opiskelijavalintaan. Esityksen mukaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkintoon johtavaan koulutukseen haettaisiin korkeakoulujen yhteisessä valtakunnallisessa yhteishaussa ja ammattikorkeakoulujen neljä sähköistä hakujärjestelmää ja yliopistojen yksi sähköinen hakujärjestelmä yhdistettäisiin yhdeksi korkeakoulujen hakujärjestelmäksi. Yliopistolakiin ja ammattikorkeakoululakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, joka mahdollistaisi ensimmäistä korkeakoulututkintoa suorittamaan hakevien kiintiöinnin omana ryhmänään. Opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä annettuun lakiin ehdotetaan tehtäväksi uuden yhteishaku- ja valintajärjestelmän edellyttämät muutokset. Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan kesällä 2012.

Sisältö

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT.....	3
1 Nykytila	3
1.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	3
Korkeakoulujen opiskelijavalinta	3
Korkeakoulutukseen hakeneet, valitut ja paikan vastaanottaneet	4
Hakukelpoisuus	7
Korkeakoulujen yhteishaut.....	8
Koulutukseen hakeutumiselvyte työmarkkinatuen ehtona	10
Opiskelupaikan vastaanottaminen	11
Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö.....	11
Tanska	12
Ruotsi	13
Norja	15
Alankomaat	15
1.3 Nykytilan arviointi.....	15
Hakukelpoisuus	17
Korkeakoulujen yhteishaut.....	17
Opiskelupaikan vastaanottaminen	19
Koulutukseen hakeutumiselvyte työmarkkinatuen ehtona	19
2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	20
2.1 Tavoitteet	20
2.2 Toteuttamisvaihtoehdot	20
Ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakevien aseman parantaminen.....	20
Korkeakoulujen hakujärjestelmät	22
2.3 Keskeiset ehdotukset	23
3 Esityksen vaikutukset	25
3.1 Taloudelliset vaikutukset	25
3.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan	28
3.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset	29
4 Asian valmistelu	30
4.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto	30
4.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen	31
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	32
1 Lakiehdotusten perustelut	32
1.1 Yliopistolaki.....	32
1.2 Ammattikorkeakoululaki	33
1.3 Laki opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä.....	36
2 Tarkemmat säännökset ja määräykset	39
3 Voimaantulo.....	40
4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	40

YLEISPERUSTELUT

1 Nykytila

1.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Korkeakoulujen opiskelijavalinta

Korkeakoulujen opiskelijavalinnoista säädetään yliopistolain (558/2009) 36 §:ssä ja ammattikorkeakoululain (351/2003) 22 §:ssä. Yliopistolain 36 §:n 1 momentin mukaan opiskelija otetaan suoritamaan sekä alemmaa että ylempää korkeakoulututkintoa, jompaakumpaa näistä tutkinnoista tai jatkotutkintoa. Ammattikorkeakoululain 22 §:n 3 momentin mukaan opiskelijat ottaa ammattikorkeakoulu sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella tarvittaessa säädetään. Ammattikorkeakouluista annetun valtioneuvoston asetuksen (352/2003) 18 §:n mukaan opiskelija otetaan ammattikorkeakoulun koulutusohjelmaan tai koulutusohjelman suuntautumisvaihtoehtoon.

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut päättävät itsenäisesti valittavien opiskelijoiden määrästä ja opiskelijavalinnan perusteista. Silloin, kun opiskelijoiden määrän rajoittamisen vuoksi koulutukseen ei voi ottaa kaikkia hakijoita, hakijoihin on sovellettava yhdenmukaisia valintaperusteita. Yhdenvertaisuuden turvaamiseksi valintaperusteista tulee päättää ja niistä tiedottaa ennen opiskelijavalintojen alkamista.

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut valitsevat opiskelijansa useimmiten hakijan aikaisemman koulutuksen tai valintakoemenestyksen tai molempien perusteella. Lisäksi valintaan voi vaikuttaa muun muassa työkokemus tai ennakkotehtävä. Useilla yliopistojen koulutusaloilla, esimerkiksi tekniikan, kauppatieteen, lääketieteen ja tietojenkäsittelytieteen alalla sekä osittain opettajankoulutuksessa on käytössä alakohtainen yhteisvalinta tai valintakoeyhteistyö. Myös ammattikorkeakoulut tekevät valintakoeyhteistyötä, jolloin samassa valintakoeryhmässä olevat koulutusohjelmat hyväksyvät toisessa ammattikorkeakoulussa suoritettun valintakokeen.

Hakijat voidaan erilaisen koulutustaustan vuoksi jakaa valinnoissa erillisiin ryhmiin. Tällöin yhdenmukaisia valintaperusteita on sovellettava samaan ryhmään kuuluviin hakijoihin. Yliopistolaissa säädetään lisäksi, että yliopisto voi jonkin kieliryhmän koulutustarpeen turvaamiseksi rajoitetusti poiketa yhdenmukaisista valintaperusteista.

Hakijoiden jakaminen erillisiin ryhmiin koulutustaustan perusteella perustuu siihen, että samojen valintaperusteiden soveltaminen erilaisen koulutustaustan omaaviin hakijoihin ei ole mahdollista tai se ei olisi opiskelijavalinnan tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaista. Perustuslaillisesta yhdenvertaisuusperiaatteesta johtuen yhdenvertaisuutta on kuitenkin pyrittävä toteuttamaan valintaperusteissa ja muissa valintaan vaikuttavissa järjestelyissä myös eri hakijaryhmien välillä. Hakijoiden ryhmittelyyn perustuvat valintamenettelyt eivät vaativuudeltaan saa asettaa hakijoita eriarvoiseen asemaan ja valinnoissa hakijoita on verrattava yhtäläisin perustein.

Yliopistolain perusteluiden (HE 7/2009) mukaan erilaiseen koulutustaustaan liittyviä ryhmiä voivat muodostaa muun muassa ylioppilastutkinnon suorittaneet, ammatillisen perustutkinnon suorittaneet, ulkomailla kouluopintonsa suorittaneet, korkeakoulututkinnon suorittaneet, avoimen yliopiston opintoja suorittaneet ja erilaisiin muuntokoulutuksiin hakeneet. Perusteluiden mukaan hakijoita ei voida tällaisten ryhmien sisällä jakaa edelleen ryhmiin.

Erilaisten ryhmien muodostamiseen rinnastuu myös lisäpisteiden tai muiden hyvitysten antaminen erityisellä perusteella. Tällaisessa menettelyssä on usein kysymys koulutuspoliittisten tavoitteiden saavuttamisesta ja tosiasiallisen yhdenvertaisuuden takaamisesta.

Korkeakoulutukseen hakeneet, valitut ja paikan vastaanottaneet

Korkeakouluihin hakeneiden määrä on noussut runsaalla neljänneksellä lukuvuodesta 2006–2007 lukuvuoteen 2009–2010. Samana ajanjaksona ammattikorkeakouluihin hakeneiden määrä on kasvanut yliopistoihin hakeneiden määrää selvästi enemmän, noin kolmanneksella. Tähän on vaikuttanut esimerkiksi se, että vieraskieliseen koulutukseen hakeneiden määrä on kasvanut merkittävästi. Osan muutoksesta selittää tilastointitavan muutos.

Kaiken kaikkiaan korkeakouluihin hakeneita oli 172 221 lukuvuonna 2009–2010. Suuri osa hakijoista pyrki vain joko ammattikorkeakouluun tai yliopistoon: ainoastaan ammattikorkeakouluun hakeneita oli kaikista hakijoista 50 prosenttia ja vain yliopistoon hakeneita 33 prosenttia. Lukuvuonna 2009–2010 koulutukseen hyväksyttiin 66 392 henkilöä ja paikan vastaanotti 62 252 henkilöä. Koulutukseen hyväksytyjen ja paikan vastaanottaneiden määrän eroa selittää osittain se, että hakija voi tulla hyväksytyksi useissa eri hauissa. Sekä yliopistoon että ammattikorkeakouluun hakeneiden osuus kaikista korkeakouluihin pyrkineistä on useiden vuosien ajan ollut noin 17 prosenttia. Lukuvuonna 2009–2010 noin 12 prosentille 24 000:sta molemmille sektoreille hakeneista tarjottiin paikkaa sekä yliopistosta että ammattikorkeakoulusta. Tästä vajaan 3 000 opiskelijan joukosta valtaosa, 84 prosenttia, otti vastaan paikan yliopistossa. Kevään 2011 yhteishauissa tilanne oli samankaltainen: yliopistojen syksyllä 2011 alkavaan tutkintoon johtavaan koulutukseen haki 66 446 henkilöä, ammattikorkeakoulujen nuorten koulutukseen 70 014 henkilöä, aikuisten koulutukseen 14 181 henkilöä ja ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen 4 295 henkilöä. Kaikista hakijoista 19 prosenttia (26 416 hakijaa) haki molemmille korkeakoulusektoreille ja kaikista hyväksytyistä noin 5 prosenttia (2 511 henkilöä) hyväksyttiin sekä ammattikorkeakouluun että yliopistoon.

Ammatillisella tutkinnolla hakeneita, hyväksytyjä ja paikan vastaanottaneita on huomattavasti enemmän ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissa. Ammattikorkeakouluihin ammatillisella perustutkinnolla tai opistoasteen tai ammatillisen korkea-asteen tutkinnolla hakevien osuus on vaihdellut 25 prosentin ja 29 prosentin välillä. Esimerkiksi lukuvuonna 2009–2010 ammatillisella tutkinnolla hakevien osuus oli 25 prosenttia. Ammatillisella tutkinnolla hyväksytyjen osuus vaihteli 27 prosentista 29 prosenttiin tarkastellulla aikavälillä.

Hanna Norin väitöskirjan (Turun yliopisto, 2011) mukaan hakijan iällä on muista taustatekijöistä riippumaton vaikutus opiskelemaan pääsyyn siten, että todennäköisyys päästä opiskelijaksi vähenee hakijan iän kohotessa. Vuoden 2003 opiskelijavalinnoissa parhaiten opiskelemaan pääsivät tutkimuksen mukaan kaikkein nuorimmat, alle 20-vuotiaat hakijat, jotka useimmiten ovat saman kevään ylioppilaita. Hakijoilla, joilla on aiempaa koulutusta, vain korkea-asteella tehdyt suoritukset parantavat sisäänpääsymahdollisuuksia. Suurin osa kevään 2011 ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteishaun hakijoista ja hyväksytyistä on alle 22-vuotiaita. Alle 22-vuotiailla hakijoilla on yli 22-vuotiaisiin hakijoihin nähden paremmat mahdollisuudet tulla valituksi koulutukseen.

Ikäjakausma	Hakijat %	Hyväksytyt %
alle 18–21-vuotiaita	55	66
22–24-vuotiaita	19	16
25–29-vuotiaita	14	10
yli 30-vuotiaita	12	8

(Ikäjakausma vuonna 2010 hakeneista. Lähde: HAREK)

Uusina ylioppilaina pidetään niitä korkeakouluihin hakeneita, jotka ovat suorittaneet ylioppilastutkinnon samana tai edellisenä lukukautena ja joilla on myös lukion päättötodistus. Opetus- ja kulttuuriministeriö on seurannut uusien ylioppilaiden sijoittumista korkeakoulutukseen ja on sopinut korkeakoulujen kanssa sopimuskaudella 2004–2006 ja 2007–2009 tavoitteesta nostaa samana vuonna toisen asteen päättäneiden osuutta uusista opiskelijoista noin 50 prosenttiin. Tavoitteeseen ei kuitenkaan ole päästy. Osittain tämä johtuu siitä, että samoin valintaperustein valittavia muita kuin uusia ylioppilaita on yliopistoissa ollut yli kaksi kolmasosaa ja ammattikorkeakouluissa neljä viidesosaa.

Lukuvuonna 2009–2010 korkeakouluihin hakeneista noin 28 prosenttia oli uusia ylioppilaita. Ammattikorkeakoulujen nuorten koulutukseen hakeneista uusien ylioppilaiden osuus on vaihdellut 25 prosentista 19 prosenttiin. Ammattikorkeakouluihin hyväksytyistä uusien ylioppilaiden osuus on vaihdellut vuosien 2006–2010 välisenä aikana 25 prosentista 28 prosenttiin. Paikan vastaanottaneista heitä on ollut noin neljännes.

Keväällä 2007 uusien ylioppilaiden osuus oli 39 prosenttia kaikista kevään ammattikorkeakoulujen yhteishaussa ja yliopistojen ns. päävalinnoissa korkeakouluissa paikan vastaanottaneista. Uusien ylioppilaiden mahdollisuuksien parantamiseksi yliopistot antoivat uusille ylioppilaille lisäpisteitä joissain koulutuksissa. Myös eri vuosina suoritettuja ylioppilastutkinnon arvosanoja pisteytettiin eri tavoin. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on katsonut uusille ylioppilaille annettavat lisäpisteet ja eri vuosina suoritettujen ylioppilastutkinnon arvosanojen erilaisen pisteytyksen yhdenvertaisuuden vastaisiksi (EOA 24.10.2007). Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätöksen jälkeen lisäpisteistä uusille ylioppilaille pääsääntöisesti luovuttiin ja ylioppilastutkinnoista annettavia pisteitä tarkistettiin vuoden 2008 valinnoista alkaen. Uusien ylioppilaiden osuus kaikista kevään 2009 yhteishaussa paikan vastaanottaneista oli 36 prosenttia, kevään 2010 yhteishauissa 35 prosenttia ja kevään 2011 yhteishauissa 35 prosenttia. Valinnan perusteiden tarkistamisen vaikutuksia uusien ylioppilaiden osuuteen ei koko korkeakoululaitoksen tasolla pystytä erittelemään. Eräissä alakohtaisissa valintayhteistyön rakenteissa, kuten lääketieteissä ja kauppatieteissä on arvioitu, että lisäpisteiden poistamisen vaikutus oli alan valintojen kannalta merkittävä ja hidasti uusien ylioppilaiden alalle pääsyä. Lääketieteellisissä tiedekunnissa hyväksytyjen uusien ylioppilaiden osuus on ollut voimakkaassa laskussa. Vuonna 2011 eri tiedekuntien lääkärikoulutukseen hyväksytyistä oli saman vuoden ylioppilaita reilusti alle 20 prosenttia. Hammaslääketieteessä ja eläinlääketieteessä heitä oli alle 10 prosenttia. Kauppatieteellisen alan yhteisvalinnassa hakuvuonna ja edellisenä vuonna ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus koulutukseen hakeneista oli 53,7 prosenttia ja hyväksytyistä 59,5 prosenttia vuonna 2007, vastaavasti 52 prosenttia hakeneista ja 53,6 prosenttia hyväksytyistä vuonna 2008 ja vastaavasti 52,8 prosenttia hakeneista ja 52,9 prosenttia vuonna 2011. Vuosina 2005 - 2007 yhteis-pistevalinnassa annettiin hakuvuotta edeltävän vuoden keväällä ylioppilastutkinnon (YO, IB, RP, EB) suorittaneille yksi lisäpiste ja hakuvuotta edeltävän vuoden syksyllä ja hakuvuoden keväällä ylioppilastutkinnon suorittaneille kaksi lisäpistettä. Lisäksi vuonna 2007 valittiin hakuvuotta edeltävän vuoden syksyllä ja hakuvuoden keväällä ylioppilastutkinnon (YO, IB, RP, EB) suorittaneita n. 10 prosenttia sisäänotosta suoraan tutkinnon arvosanojen perusteella.

Uuden yliopistolain eduskuntakäsittelyn yhteydessä keväällä 2009 eduskunnan perustusvaliokunta totesi lausunnossaan, että yliopisto voi koulutuspoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi myös koh- tuullisessa määrin suosia tiettyjä yleisin kriteerein määriteltyjä hakijaryhmiä, kuten vastavalmistu- neita ylioppilaita (PeVL 7/2009 vp). Eräät yliopistoalat ovat harkinneet uusille ylioppilaille annetta- vien lisäpisteiden myöntämistä. Useat korkeakoulut ja alat ovat pyrkineet muuten tarkistamaan opiskelijavalinnan perusteita, jotta uusien ylioppilaiden pääsy korkeakoulutukseen sujuvoituisi. Mahdollisina keinoina on nähty esimerkiksi pääsykoekirjallisuuden julkaiseminen ylioppilaskokei- den jälkeen tai valintakoekysymysten perustuminen kokeessa jaettavaan aineistoon (ns. aineisto- koe). Esimerkiksi lääketieteen alalla on tehty päätös siitä, että valintakoe tulee kevään 2012 valin- noista lähtien pohjautumaan lukion biologian, fysiikan ja kemian pakollisten ja syventävien kurssi- en opintosisältöihin sekä kokeessa jaettavaan lisäaineistoon.

Opetus- ja kulttuuriministeriön koulutukseen siirtymistä ja koulutuksen keskeyttämistä pohtinut työryhmä esitti maaliskuussa 2010 myös toisen asteen todistuksiin perustuvan opiskelijavalinnan lisäämistä ja niin sanottua suoravalintaa, jossa tietyn tasoilla, alan kannalta relevanteilla edellisen koulutusasteen arvosanoilla voisi tulla suoraan valituksi koulutukseen (ns. suoravalinta). Suorava- linta on käytössä esimerkiksi matemaattis-luonnontieteellisellä alalla. Työryhmän esityksiä koske- neella lausuntokierroksella useat lausunnonantajat totesivat, että todistusvalintojen lisääminen ei ole mahdollista, mikäli ylioppilastutkintoa ei samanaikaisesti kehitetä. Pääministeri Jyrki Kataisen hal- litusohjelman mukaan ylioppilastutkinnon hyödyntämisen mahdollistamiseksi tutkintoa kehitetään parantamalla koearvosanojen vertailukelpoisuutta ja kehittämällä tutkintoon yleissivistystä sekä tie- don käsittelyn ja pätevyyden arvioinnin taitoja mittaava koe.

Tutkintoon johtavaan koulutukseen hakeutuvat voidaan aiempien korkeakouluopintojen perusteella jakaa kolmeen hakijaryhmään. Suurimman ryhmän muodostavat hakijat, joilla ei ole aiempaa vas- taavaan tasoista tutkintoa tai opiskeluoikeutta (*ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevat*). Nykyisin ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakeneet muodostavat kaksi kolmannesta ja muut ryhmät yhden kolmanneksen koulutukseen hyväksytyistä. Ryhmien suhteet sekä hakijoissa että hyväksytyissä vaihtelevat erittäin paljon korkeakouluittain, koulutusaloittain ja varsinkin hakukohteiden tasoilla.

Toisen hakijaryhmän muodostavat ne hakijat, jotka hakeutuvat aiempaa tutkintoon tai kesken ole- via opintojaan vastaamattomalle alalle (*alan vaihtajat*). Tällainen hakija voi olla esimerkiksi am- mattikorkeakoulun tekniikan alalta yliopistoon oikeustieteelliseen koulutukseen hakeutuva tai ai- emmin esimerkiksi yliopiston luonnontieteellisen alan tutkinnon suorittaneen hakeutuminen kaup- patieteelliselle alalle. Ryhmään kuuluvia on voitava valita aiemmista korkeakouluopinnoistaan riip- pumatta, pääsääntöisesti samojen valintaperusteiden mukaan kuin ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevat.

Kolmannen hakijaryhmän muodostavat hakijat, jotka siirtyvät jatkamaan opintojaan toisessa koulu- tuksessa opintojensa aikana tai tutkinnon suoritettuaan (*siirtyjät*). Toisin kuin kahdessa muussa ryhmässä siirtyminen ei tarkoita kokonaan uusien opintojen aloittamista vaan opintojen jatkamista siten, että alkuperäiset opinnot keskeytyvät siirtymisen seurauksena ja jatkuvat uudessa koulutuk- sessa. Siirtyminen edellyttää lähtö- ja tavoitekoulutuksien sisällöllisesti riittävää vastaavuutta, jotta valinta voidaan tehdä korkeakoulututkinnon osien ja yksittäisten opintosuoritusten perusteella. Edellä esitetystä poikkeaa siirtymiseksi katsottava, Bolognan prosessin mukainen siirtyminen ylempään korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin alemman korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen.

Hakukelpoisuus

Yliopistolain 37 §:ssä säädetään kelpoisuudesta korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin. Pelkäs-tään alempaan korkeakoulututkintoon tai sekä alempaan että ylempään korkeakoulututkintoon joh-taviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut ylioppilastutkinnon järjes-tämisestä annetussa laissa (672/2005) tarkoitetun tutkinnon, vähintään kolmivuotisen ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavat aikaisemmat opinnot, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkin-non tai niitä vastaavan aikaisemman tutkinnon taikka ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden vastaaviin korkeakouluopintoihin. Säännöksen mukaan opintoihin voi-daan lisäksi ottaa opiskelijaksi myös henkilö, jolla yliopisto toteaa muutoin olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet.

Ammattikorkeakoululain 20 §:ssä säädetään kelpoisuudesta ammattikorkeakouluopintoihin. Sään-nöstä on yliopistouudistuksen yhteydessä joiltain osin yhtenäistetty yliopistolain vastaavan sään-nöksen kanssa. Yliopistoista poiketen ammattikorkeakouluihin ovat kuitenkin lainsäädännön perus-teella kelpoisia myös lukion oppimäärän suorittaneet ja alle kolmevuotisen ammatillisen perustut-kinnon suorittaneet henkilöt.

Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ammattikorkeakoululain mukaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut lukion oppimäärän tai ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetussa laissa tarkoitetun tutkinnon taikka ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavat aikai-semmat opinnot tai ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon tai niitä vastaavan aikaisemman tutkin-non sen mukaan kuin opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella tarkemmin säädetään. Opiskelijaksi voidaan ottaa myös henkilö, joka on suorittanut ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden korkeakouluopintoihin. Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opin-toihin voidaan ottaa opiskelijaksi myös muu kuin laissa luetellut edellytykset täyttävä henkilö, jolla ammattikorkeakoulu katsoo olevan riittävät tiedot ja taidot opintoja varten.

Eräiden opintojen tuottamasta kelpoisuudesta ammattikorkeakouluopintoihin annetussa opetusmi-nisteriön asetuksessa (1080/2009, jäljempänä *kelpoisuusasetus*) säädetään tarkemmin ammatillisessa peruskoulutuksessa ja ammatillisessa aikuiskoulutuksessa suoritettujen tutkintojen tuottamasta kelpoisuudesta. Kelpoisuusasetuksen mukaan ammatillisessa peruskoulutuksessa suoritettu laajuu-deltaan vähintään kolmivuotinen ammatillinen perustutkinto tai vastaava aikaisempi tutkinto tuotta-vat yleisen kelpoisuuden ammattikorkeakouluopintoihin. Laajuudeltaan tätä suppeampi perustutkin-to tai vastaava aikaisempi tutkinto tuottavat kelpoisuuden vastaavan alan ammattikorkeakouluopin-toihin. Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettu ammattitutkinto ja erikois-ammattitutkinto tuottavat yleisen kelpoisuuden ammattikorkeakouluopintoihin.

Kelpoisuusasetuksen mukaan henkilö, jolla on kelpoisuus vastaavan alan ammattikorkeakouluopin-toihin, saavuttaa yleisen kelpoisuuden ammattikorkeakouluopintoihin suorittamalla lisäksi laajuu-deltaan sellaiset yleissivistävät tai ammatilliset lisäopinnot, jotka laajentavat perusopetuksen jälkei-set opinnot kolmeen vuoteen, taikka hankkimalla vähintään kolmen vuoden työkokemuksen tutkin-non suorittamisen jälkeen sitä vastaavalla alalla.

Korkeakoulujen yhteishaut

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen ensimmäisen syklin koulutuksiin haetaan pääsääntöisesti valtakunnallisissa yhteishauissa. Maanpuolustuskorkeakoulu kuuluu valtakunnalliseen yliopistojen yhteishakuun. Poliisiammattikorkeakoulu ja Yrkeshögskolan på Åland eivät osallistu yhteishakuun.

Korkeakoulusektoreiden yhteishakua koskevat säännökset ja käytännöt eroavat toisistaan.

Yliopistolain 36 §:n 3 momentin mukaan yliopistojen opiskelijavalinta järjestetään päävalintojen osalta yliopistojen yhteishaun avulla opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä annetussa laissa (1058/1998, jäljempänä *rekisterilaki*) tarkoitettua opiskelijavalintarekisteriä käyttäen. Opiskelijavalinnan toimittamisesta ja yhteishausta säädetään tarkemmin yliopistoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa (770/2009).

Päävalinnalla tarkoitetaan säännöksen perustelujen (HE 7/2009 vp) mukaan yliopiston pysyväisluonteisia opiskelijavalintoja, joissa suurimman hakijajoukon muodostavat ylioppilastutkinnon suorittaneet ja joissa hakukelpoisuutena on yliopistolaissa määritelty yleinen korkeakoulukelpoisuus. Päävalinnat tapahtuvat pääasiassa keväällä tai kesällä ja niissä opiskelijat valitaan syksyllä alkavaan koulutukseen. Päävalintoja voidaan järjestää lisäksi syksyisin, jolloin opiskelijat valitaan keväällä alkavaan koulutukseen.

Yliopistoihin haettiin valtakunnallisessa yhteishaussa ensimmäisen kerran keväällä 2009. Maanpuolustuskorkeakoulu on kuulunut valtakunnalliseen yliopistojen yhteishakuun keväästä 2010 lähtien. Yliopistojen yhteishaussa hakijat hakevat yliopistojen sähköisen hakujärjestelmän (YSHJ) yhteishaun hakulomakkeella kaikkiin yliopistojen yhteishakuun kuuluviin koulutuksiin. Yhteishaku järjestetään kaksi kertaa vuodessa, keväällä ja syksyllä. Yliopistoista annetun valtioneuvoston asetuksen 2 §:n mukaan hakija voi valita enintään yhdeksän hakukohdetta yliopistojen yhteishaussa. Hakukohteiden järjestys ei vaikuta valintaan, joten hakija voi tulla hyväksytyksi useaan koulutukseen. Hakija päättää, minkä tarjotuista opiskelupaikoista hän ottaa vastaan. Halutessaan hakija voi ottaa paikan ehdollisesti vastaan ja jäädä myös odottamaan mieluisampaa vaihtoehtoa, jossa on varasijalla tai jossa valinnan tulos on kesken. Hakija voi tulla myös hyväksytyksi hakemaansa koulutukseen ehdollisesti, jolloin hänen tulee yleensä osoittaa määrääjässä täyttäneensä lopullisen valinnan edellytyksenä olevan ehdon, kuten esimerkiksi IB-tutkinnon tulosten varmistuttua.

Yliopistoista annetun valtioneuvoston asetuksen 2 §:n mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistaa yhteishaussa noudatettavat aikataulut. Yliopistojen hakujärjestelmän ylläpidosta ja kehittämisestä vastaa Opetushallitus. Opetushallitus antaa yhteishaun tarkemmat ohjeet sekä valmistelee ja toteuttaa tarvittavat muutokset opiskelijahakujärjestelmään ja nettihakuun. Lisäksi Opetushallituksessa on valtakunnallinen yliopistojen yhteishaun neuvonta. Yliopistot tallentavat koulutustarjonnan ja hakuun vaikuttavat tiedot järjestelmiin, vastaavat hakemusten ja niiden liitteiden käsittelystä, hakujen ja valintojen sisältöohjauksesta sekä valintojen toteutuksesta valintapäätöksineen ja tulosten siirrosta Opetushallituksen järjestelmiin.

Yliopistojen yhteishaun ulkopuolelle jäävät sellaiset tietyille kohderyhmille suunnatut erillisvalinnat (muun muassa maisteriohjelmavalinnat, kansainvälisten hakijoiden valinnat sekä avoimen yliopiston opintojen perusteella hakevien valinnat), jotka järjestetään usein päävalinta-aikataulujen ulkopuolella ja joissa yliopisto on määritellyt hakukelpoisuuden erikseen. Erillisvalinnat voidaan kuitenkin toteuttaa käyttämällä hyväksi sähköistä hakujärjestelmää. Useat yliopistot käyttävät kansainvälisten opiskelijoiden valinnassa omaa erillistä haku- ja palvelujärjestelmää, University Admis-

sions Finland UAF:ia tai omia tarkoitusta varten laadittuja järjestelmiään, kuten opiskelijavalintajärjestelmä Valssia.

Yliopistojen osalta nykyinen tietojärjestelmäkokonaisuus koostuu Opetushallituksen tuottamista keskitetyistä hakujärjestelmistä sekä yliopistojen omista valintajärjestelmistä. Opetushallituksen järjestelmäkokonaisuus koostuu useista itsenäisistä tietojärjestelmistä. Korkeakoulujen sähköisten opiskelijavalintajärjestelmien ja Opetushallituksen ylläpitämien hakijarekistereiden välillä siirretään hakijoita, koulutukseen valittuja ja paikan vastaanottaneita koskevia tietoja.

Yliopistojen yhteishakujärjestelmä ei sisällä valintajärjestelmää. Valintaan liittyvä pistelasku ja valinta-ajot tapahtuvat korkeakoulujen omissa järjestelmissä.

Ammattikorkeakouluihin on koko niiden olemassaolon ajan haettu valtakunnallisissa yhteishauissa. Ammattikorkeakoulukokeilun alkaessa ammattikorkeakouluihin haettiin samassa järjestelmässä ammatillisen koulutuksen kanssa. Ammattikorkeakoulujen oma yhteishaku käynnistyi ammattikorkeakoulujen vakinaistamisen jälkeen vuonna 1996. Ammattikorkeakoulujen sähköisten hakujärjestelmien kautta järjestetään vuosittain kahdeksan yhteishakua.

Ammattikorkeakoululain 22 §:n 2 momentin mukaan ammattikorkeakoulujen opiskelijavalinta järjestetään yhteishaun avulla rekisterilaisissa tarkoitettua opiskelijavalintarekisteriä käyttäen, jollei valtioneuvoston asetuksella toisin säädetä. Ammattikorkeakouluihin hakeutumisessa ei käytetä ”päävalinta”-termiä.

Ammattikorkeakoulujen yhteishausta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (1044/2009) säädetään tarkemmin yhteishaun käyttöalasta, aikataulusta, haku- ja valintamenettelyistä sekä yhteishaun järjestämisestä.

Ammattikorkeakoulujen yhteishausta annetun valtioneuvoston asetuksen 1 §:n mukaan yhteishakua käytetään valittaessa opiskelijoita ammattikorkeakoulututkintoon ja ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin sekä ammatillisesta opettajankoulutuksesta annetussa laissa (356/2003) tarkoitettuun ammatilliseen opettajankoulutukseen. Yhteishakua ei käytetä otettaessa opiskelijoita työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen tai Euroopan unionin rakennerahastoista rahoitettavaan koulutukseen taikka otettaessa siirto-opiskelijoita toisesta ammattikorkeakoulusta tai kaksoistutkintoa suorittavia opiskelijoita. Lisäksi ammattikorkeakoulu voi päättää tietyn aikuiskoulutuksen koulutusohjelman tai vieraskielisen koulutusohjelman jättämisestä yhteishakujärjestelmän ulkopuolelle.

Asetuksen 2 §:n mukaan opetusministeriö vahvistaa vuosittain yhteishaussa noudatettavat aikataulut syksyllä ja keväällä alkavaan koulutukseen. Ammattikorkeakoulujen osalta päätöksessä määritellään erikseen aikataulut 1) nuorten suomen- ja ruotsinkieliseen koulutukseen, 2) nuorten vieraskieliseen koulutukseen, 3) suomen- ja ruotsinkieliseen aikuiskoulutukseen ja 4) suomen- ja ruotsinkieliseen ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen. Ammattikorkeakouluihin on siten neljä erillistä yhteishakua ja valintajärjestelmää. Ammattikorkeakoulujen yhteishakukokonaisuuteen kuuluu lisäksi ammatillisten opettajakorkeakoulujen yhteishaku, jossa haetaan ammatillisen opettajan pätevyyteen johtavaan koulutukseen.

Asetuksen 3 §:n mukaan hakija voi esittää ammattikorkeakoulututkintoon ja ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen liittyvässä yhteishaussa enintään neljä hakukohdetta ja ammatilliseen opettajankoulutukseen liittyvässä yhteishaussa enintään kaksi hakukohdetta. Hakukohteet otetaan huomioon opiskelijavalinnassa hakijan esittämässä etusijajärjestyksessä. Hakija voi

muuttaa hakukohteitaan vain hakuaikana. Ammattikorkeakoulu valitsee hakijan ylimpään hakukohteeseen, johon hänen valintapisteensä riittävät. Hakija voi tulla valituksi varasijalta vain ylempiin hakukohteisiinsa. Halutessaan hakija voi ottaa paikan vastaan myös ehdollisesti ja jäädä jonottamaan yhtä mieluisempaa vaihtoehtoa, jossa on varasijalla. Valinta on ehdollinen, kunnes ammattikorkeakoulu on tarkistanut hakijan haussa käyttämät todistukset.

Ammattikorkeakoulujen nuorten suomen- ja ruotsinkielisen koulutuksen yhteishaussa järjestetään kevään yhteishaun jälkeen valtakunnallinen täydennyspääsy vapaaksi jääneille aloituspaikoille. Ammattikorkeakoulut päättävät itse, osallistuvatko täydennyspääsyyn. Yhteishaun ulkopuolella ammattikorkeakoulut voivat lisäksi järjestää itsenäisesti lisähakuja vapaiksi jääneiden aloituspaikkojen täyttämiseksi.

Opetushallitus vastaa ammattikorkeakoulujen yhteishaun valtakunnallisesta toteutuksesta sekä koulutukseen hakeutumiseen ja valintaan liittyvän valtakunnallisen tiedotuksen järjestämisestä. Yhteishaun alueellisesta toteutuksesta vastaavat ammattikorkeakoulut. Ammattikorkeakoulut huolehtivat hakemusten vastaanottamisesta, käsittelystä ja säilyttämisestä, hakemiseen ja valintaan liittyvästä yleisestä tiedotuksesta sekä muista yhteishaun käytännön järjestelyistä. Ammattikorkeakoulut huolehtivat myös hakijaa koskevien tietojen tallentamisesta hakurekisteriin.

Ammattikorkeakoulujen vieraskielinen aikuiskoulutus, vieraskielinen ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtava koulutus, Euroopan sosiaalirahastosta rahoitettu koulutus ja työvoimapoliittinen koulutus eivät kuulu yhteishaun piiriin, vaan niihin haetaan erillishakuina suoraan ammattikorkeakouluun.

Koulutukseen hakeutumisvelvoite työmarkkinatuen ehtona

Työttömyysturvalain (1290/2002) 8 luvussa säädetään työmarkkinatuen erityisistä rajoituksista. Luvun 2 §:n mukaan työmarkkinatukeen ei ole oikeutta työttömyysajalta alle 25-vuotiaalla, joka ei ole suorittanut peruskoulun tai lukion jälkeistä tutkintoon johtavaa, ammatillisia valmiuksia antavaa koulutusta. Työmarkkinatukeen on kuitenkin oikeus sellaisella 18–24-vuotiaalla ammatillista koulutusta vailla olevalla nuorella, jolle ei hänen aktiivisesta työnhaustaan ja koulutukseen hakeutumistaan huolimatta ole kyetty järjestämään työtä, koulutusta tai työllistymistä edistävää palvelua. Työmarkkinatukioikeuden säilyttäminen edellyttää, että hän on halukas ottamaan vastaan työtä, koulutusta ja osallistumaan työllistymistä edistäviin palveluihin sekä aktiivisesti ja jatkuvasti hakeutuu tutkintoon johtavaan, ammatillisia valmiuksia antavaan koulutukseen.

Ammatillista koulutusta vailla olevan nuoren katsotaan hakeutuvan aktiivisesti ja jatkuvasti koulutukseen, jos hän hakeutuu jokaisessa yhteishaussa useaan sellaiseen tutkintoon johtavaan ammatilliseen koulutukseen, jonka pohjakoulutusvaatimukset ja mahdolliset muut opiskelijaksi ottamisen perusteet hän täyttää. Työttömyysetuuden työvoimapoliittisista edellytyksistä annetun valtioneuvoston asetuksen (1111/2008) 3 §:ssä säädetään tarkemmin ammatilliseen koulutukseen hakeutumisesta. Alle 25-vuotiaan ammatillista koulutusta vailla olevan katsotaan hakeutuvan aktiivisesti koulutukseen, jos hän hakeutuu yhteishaussa vähintään kolmeen sellaiseen tutkintoon johtavaan ammatilliseen koulutukseen, joiden opiskelijaksi ottamisen perusteet hän täyttää. Työmarkkinatuen saamiseksi tulee alle 25-vuotiaan hakea yhteishaussa peruskoulun oppimäärän suorittuaan toisen asteen ammatilliseen koulutukseen tai ylioppilastutkinnon suorittuaan hakea ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen tai toisen asteen ammatilliseen koulutukseen ylioppilastutkinnon suorittaneille varatussa kiintiössä.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelman mukaisesti hakeutumisvelvoitteen tarkoituksenmukaisuus arvioidaan. Työ- ja elinkeinoministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö ovat käynnistäneet tutkimuksen, jonka päätehtävänä on selvittää alle 25-vuotiaiden työmarkkinatukioikeuteen liitetyn koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ohjausvaikutukset ja tarkoituksenmukaisuus sekä mahdolliset muutostarpeet. Tutkimus valmistuu vuoden 2011 loppuun mennessä.

Opiskelupaikan vastaanottaminen

Yliopistolain 38 §:n 1 momentin ja ammattikorkeakoululain 22 §:n 3 momentin mukaan opiskelija voi ottaa vastaan vain yhden yliopistojen tai ammattikorkeakoulujen valtakunnalliseen yhteishaakuun kuuluvan korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan samana lukukautena alkavasta koulutuksesta (ns. yhden paikan säännös). Säännöksen tarkoituksena on ollut turvata mahdollisimman monelle hakijalle opiskelupaikka. Yhden paikan säännös koskee ainoastaan valtakunnallisessa yhteishaussa mukana olevia koulutuksia, joten yliopistojen erillisvalinnat ja ammattikorkeakoulujen vieraskielinen aikuiskoulutus sekä vieraskieliseen ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtava koulutus jäävät säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Säännös ei myöskään estä ottamasta vastaan toista korkeakoulututkintoon johtavaa opiskelupaikkaa jonain muuna lukukautena alkavasta koulutuksesta.

Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

Kansainväliseen tarkasteluun valittiin Norja, Ruotsi, Tanska ja Alankomaat. Tarkasteltavissa maissa on sekä ammatillisesti että akateemisesti profiloitunutta korkeakoulutusta, keskitetyt hakujärjestelmät ja kooltaan vertailukelpoiset korkeakoululaitokset.

Tarkastelussa mukana olevat maat eroavat esimerkiksi siinä, minkä ikäisinä korkeakoulutus aloitetaan ja kuinka kauan siirtyminen korkeakoulutukseen soveltuvan pohjakoulutuksen suorittamisen jälkeen kestää. Hidas siirtyminen korkeakoulutukseen on Suomessa muiden Pohjoismaiden tavoin yleistä. Vain alle puolet korkeakouluopiskelijoista siirtyy korkeakoulutukseen välittömästi toisen asteen koulutuksen päättämisen jälkeen. Pohjoismaita koskevan tarkastelun tarkoituksena on selvittää, ovatko maat pyrkineet nopeuttamaan korkeakoulutukseen siirtymistä ja mitä keinoja ne ovat siinä käyttäneet.

Eurostudent IV tutkimukseen osallistuneista 23 maasta ainoastaan Norjassa, Turkissa ja Tanskassa siirtyminen korkeakoulutukseen edeltävän koulutusasteen päättämisen jälkeen kestää kauemmin kuin Suomessa. Sveitsissä tilanne on Suomen kaltainen. Suomalaisista korkeakouluopiskelijoista 54 prosenttia oli vastaanottanut opiskelupaikkansa alle vuoden sisällä toisen asteen tutkinnon suorittamisesta (Tanskassa 27 %, Norjassa 46 %, Alankomaissa 80 %). Eurostudent -tutkimuksen mukaan 28 % korkeakouluopiskelijoista oli aloittanut opiskelun kaksi vuotta toisen asteen tutkinnon suorittamisen jälkeen. Tämä osuus on tutkimukseen osallistuneista maista kolmanneksi korkein; vain Tanskassa ja Irlannissa on enemmän niitä, joilla opintojen aloitukseen kuluu yli kaksi vuotta.

Suomessa 15-vuotiaiden jäljellä oleva opiskeluaika on arvioitu OECD-maiden pisimmäksi (keskimäärin 8,5 vuotta). Vertailumaiden vastaavat luvut ovat Alankomaat 8,0 vuotta, Tanska 7,8 vuotta, Ruotsi 7,5 vuotta ja Norja 6,7 vuotta.

Tarkasteltavana olevat maat eroavat myös siinä, missä määrin valinnan perusteena käytetään edeltävän koulutusasteen todistuksia tai muita todistuksia. Tarkastelun tavoitteena on myös selvittää, missä määrin opiskelijavalinnassa käytetään erilaisia kiintiöitä ja erillisiä hakuja eri hakijaryhmille.

Tanska

Tanskassa kahdeksan yliopistoa antaa tutkimukseen perustuvaa opetusta (universitetsuddannelser) Bolognan prosessin mukaisilla kolmella syklillä. Ensimmäisen syklin yliopistotutkinnot ovat Bachelor -tutkintoja (180 ECTS), toisen syklin tutkinnot Kandidatus (Master) -tutkintoja (120 ECTS) ja kolmannen syklin tutkinnot PhD -tutkintoja (180 ECTS). Kymmenen ammatillisesti suuntautunutta oppilaitosta (erhvervsakademier) tarjoaa kaksivuotisia ohjelmia (erhvervsakademiuddannelser, 120 ECTS), jotka johtavat profession + AK -tutkintoon. Nämä lyhyet ohjelmat on otettu käyttöön mm. työmarkkinoille siirtymisen nopeuttamiseksi. Kahdeksan ammatillisesti suuntautunutta korkeakoulua (professionshøjskoler) tarjoaa 3-4,5 -vuotisia ohjelmia (professionsbacheloruddannelser, 180–270 ECTS), jotka johtavat professionsbachelor -tutkintoon.

Korkeakouluissa opiskelee yhteensä noin 206 000 opiskelijaa (2008) ja eritasoisia tutkintoja suoritetaan vuosittain noin 46 000 tutkintoa (2008). Korkeakouluihin haki kevään 2011 yhteishaussa kaikkiaan 186 000 hakijaa ja noin 57 500 valittiin koulutukseen.

Opetusministeriö päättää ammatillisesti suuntautuneen korkeakoulutuksen ja tiedeministeriö yliopistokoulutuksen yleisistä valintaperusteista. Kulttuuriministeriö päättää kirjastoalan koulutuksen, muotoilualan koulutuksen ja arkkitehtikoulutuksen yleisistä valintaperusteista. Korkeakoulut voivat yleisten valintaperusteiden lisäksi asettaa muita valintaperusteita, jotka kuitenkin edellyttävät ministeriön vahvistamista.

Ministeriö asettaa aloituspaikoille maksimimäärän vuosittain. Korkeakoulu voi kuitenkin itse päättää siitä, kuinka monta uutta opiskelijaa se ottaa. Mikäli koulutukseen ei voi ottaa kaikkia hakijoita, hakijat asetetaan valintaperusteiden mukaisesti paremmuusjärjestykseen ja koulutukseen valitaan korkeimman pistemäärän saaneet hakijat (numerus clausus).

Korkeakoulujen ensimmäisestä syklisestä alkavaan koulutukseen haetaan koulutustaustaan perustuvissa eri kiintiöissä. Universitets- och Byggningsstyrelsen vahvistaa yliopistojen esityksestä kiintiöiden suuruuden.

Ensimmäisessä kiintiössä (noin 90 % aloituspaikoista) hakevat Tanskassa toisen asteen tutkinnon suorittaneet (ml. esim. IB ja EB). Valintaperusteena käytetään kelpoisuuden tuottavan päättötodistuksen arvosanojen keskiarvoa sekä hakukohteittain vaihtelevia hakuperusteita. Alle kaksi vuotta sitten toisen asteen tutkinnon suorittaneet hyötyvät siitä, että hakevat nopeasti korkeakoulutukseen, sillä heidän keskiarvonsa kerroin on 1,08. Mikäli hakija ei ole perustellusta syystä (esim. lapsen syntymä, varusmiespalvelus, pitkäaikainen sairaus) voinut hakea korkeakoulutukseen kahden vuoden sisällä, voi hän silti hakea korkeakoululta oikeutta käyttää kerrointa, mikäli tutkinnon suorittamisesta ei ole kulunut yli neljää vuotta. Kerrointa sovelletaan samoin perustein myös muualla kuin Tanskassa suoritettuihin tutkintoarvosanoihin. Ensimmäinen kiintiö voidaan jakaa kahteen osaan (1a ja 1b). Korkeakoulu määrittelee kiintiöiden koon ennakkoon. Eräissä koulutuksissa ilmoitetaan etukäteen, millä arvosanoilla pääsee koulutukseen (garantikvotiet). Ne hakijat, jotka eivät tule valituiksi suoraan, voivat jäädä odottamaan varasijapaikoille ja joissain koulutuksissa myös tulla otetuksi huomioon toisen kiintiön valinnoissa.

Toisessa kiintiössä (noin 10 % aloituspaikoista) hakevat 1) muissa EU/ETA maissa suoritetun tutkinnon perusteella hakevat, 2) hakijat, joilla ei ole toisen asteen tutkintotodistusta sekä 3) hakijat, jotka hakevat koulutukseen toisen asteen tutkinnon, työkokemuksen ja aiemman koulutuksen ml. korkeakouluopintojen perusteella.

Kolmannen kiintiön muodostavat vieraskielisiin ohjelmiin hakevat EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevat hakijat, jotka tarvitsevat oleskeluluvan. Toisessa ja kolmannessa kiintiössä valintaperusteena voidaan käyttää todistusarvosanoja, valintakokeita, työkokemusta tai esimerkiksi motivaatiokirjeitä.

Hakija voi hakea enintään kahdeksaan hakukohteeseen. Hakijan on lisäksi toimitettava korkeimmalle priorisoimaansa hakukohteeseen ns. priorisointilomake (prioriteringsskema). Hakija voi muuttaa hakujärjestystä haun päättymiseen saakka. Priorisointijärjestys ei vaikuta hakijan arviointiin, ts. ei tuota esimerkiksi lisäpisteitä.

Korkeakouluhaussa on myös käytössä niin sanottu kolmannen kerran sääntö (3-gangsreglen). Sen mukaan hakija, joka on jo kaksi kertaa aikaisemmin vastaanottanut paikan tutkintoon johtavassa koulutuksessa suorittamatta niistä tutkintoa, sijoitetaan hakijajoukon viimeiseksi ja voi tulla valituksi, jos muita hakijoita ei ole valittavissa. Niin sanotun maisterisäännön mukaisesti (kandidatreglen) toisen syklin korkeakoulututkinnon suorittanut voidaan valita ensimmäisestä syklistä alkavaan koulutukseen, jos aloituspaikkoja jää käyttämättä.

Hakija voi ottaa vastaan vain yhden paikan yhdellä yhteishakukerralla ja opiskelijalla voi olla kerrallaan vain yksi korkeakoulututkinnon suorittamisoikeus.

Yliopistojen ensimmäisen syklin tutkinnon suorittaneet voivat hakea toisen syklin koulutukseen joko omassa pääaineessaan tai muissa korkeakoulun tai korkeakoulujen yhdessä määrittelemissä maisterivaiheen ohjelmissa. Korkeakoulut valitsevat myös uusia opiskelijoita suorittamaan toisen syklin tutkintoja. Hakeminen näihin koulutuksiin tapahtuu pääsääntöisesti yhtenäisten aikataulujen mukaisesti (1. huhtikuuta ja 1. marraskuuta päättyvät haut), mutta hakeminen tapahtuu korkeakoulujen omien ohjeistusten mukaisesti niiden omilla hakulomakkeilla suoraan korkeakouluihin

Ruotsi

Ruotsissa on 52 yliopistoa ja korkeakoulua, jotka voivat myöntää ruotsalaisia korkeakoulututkintoja (2010). Valtiollisia korkeakouluja on 35. Yliopistoja (*universitet*) on 14 ja muita korkeakouluja (*högskolor*) 21. Yhteensä 26 korkeakoulua voi myöntää tutkintoja kaikilla Bolognan prosessin mukaisilla kolmella syklillä. Ensimmäisen syklin yliopistotutkinnot ovat *Högskoleexamen* ja *Kandidat*-tutkintoja (120/180 ECTS), toisen syklin tutkinnot *Magisterexamen* ja *Master*-tutkintoja (60/120 ECTS) ja kolmannen syklin tutkinnot *Lisentiat* ja *Doktor*-tutkintoja (120/240 ECTS). Muut korkeakoulut myöntävät tutkintoja useimmiten kahdella ensimmäisellä syklillä, osa vain tietyillä aloilla.

Korkeakoulututkinnon voi suorittaa kokoamalla tutkinto yksittäisistä kursseista (*fristående kurser*) tai koulutusohjelmissa (*program*). Tietty, erityisesti ammattiin valmistavat tutkinnot, (*yrkesexamen*) on kuitenkin mahdollista suorittaa vain koulutusohjelmassa.

Yhteishaku ruotsinkielisiin koulutusohjelmiin ja kursseille järjestetään kaksi kertaa vuodessa, keväisin ja syksyisin. Korkeakouluihin (sekä koulutusohjelmiin että erillisiin kursseihin) haetaan keskitetyn sähköisen hakujärjestelmän kautta (*Verket för Högskoleservice*, VHS). Lähes kaikki korkea-

koulut toteuttavat hakujaan VHS:n kautta, mutta joihinkin koulutuksiin haetaan korkeakoulujen omien hakujärjestelmien kautta.

Yhteishaussa voi hakea samanaikaisesti enintään 20 koulutukseen. Hakijan tulee laittaa hakukohteet prioriteettijärjestykseen. Järjestystä voi muuttaa haun päättymiseen saakka. Haun päättymisen jälkeen yksittäisiä hakukohteita voi vielä poistaa. .

Keväällä 2011 noin 335 000 henkilöä haki korkeakoulutukseen VHS:n kautta. Koulutuspaikan sai noin 270 000 henkilöä. Heistä yli 100 000 on uusia opiskelijoita, joilla ei ole aikaisemmin suoritettua tutkintoa tai opiskeluoikeutta korkeakoulussa. Yleiset kelpoisuusehdot ja opiskelijavalinnan perussäännökset on määritelty laissa, mutta korkeakoulut määrittelevät valintaperusteet. Högskoleverket määrittelee ammatillisesti suuntautuneen korkeakoulutuksen valintaperusteet. Korkeakoulut määrittelevät valintaperusteet muissa koulutuksissa.

Keväästä 2010 alkaen ensimmäisen syklin koulutukseen hakevat on jaettu aiemman koulutustautan perusteella neljään eri valintaryhmään: (*betygsurval*). Valintaryhmissä I ja II ovat ruotsalaisen lukion suorittaneet hakijat, ahvenanmaalaiset ja IB/EB-tutkinnon suorittaneet. Ensimmäisessä valintaryhmässä ovat ne hakijat, jotka hakevat pelkästään lukiotodistuksen perusteella ja toisessa valintaryhmässä ne hakijat, joilla on myös muita täydentäviä kursseja, jotka vaikuttavat ansiopisteisiin. Valintaryhmässä III ovat ulkomaalaisen todistuksen perusteella ruotsinkielisiin ohjelmiin pyrkivät hakijat. Valintaryhmä III poistuu vuonna 2012 syksyllä alkavan koulutuksen valinnoista alkaen. Hakijaryhmään IV kuuluvat kansankorkeakoulussa suoritettujen opintojen perusteella koulutukseen hakevat (ns. *Folkhögskolegruppen*).

Valintakiintiöt muotoutuvat koulutusohjelmittain mm. kelpoisten hakijoiden määrien perusteella. Korkeakoulut päättävät itse koulutukseen valittavien määrästä. Valtio ohjaa aloituspaikkamääriä kuitenkin epäsuorasti asettamalla katon opiskelijamäärään perustuvalla valtionrahoitukselle.

Laissa on säädetty, että kolmasosa korkeakouluopiskelijoista valitaan aiempien todistusten arvosanojen perusteella. Hakijoille lasketaan ansiopisteet (*meritvärde*), jotka perustuvat pääasiassa toisen asteen todistuksen arvosanoihin. Tutkinnosta myönnettävät pisteet on skaalattu tutkintojen suorittamisvuoden mukaan. Hakija voi eri hakukohteiden valintaperusteista riippuen saada niissä erilaiset ansiopisteet.

Vaikka suuri osa opiskelijoista valitaan toisen asteen todistusarvosanojen perusteella, myös soveltuvuuskoe (*högskoleprovet*) on usein käytetty opiskelijavalinnan peruste. Vuosittain noin kolmasosa kaikista opiskelupaikoista jaetaan soveltuvuuskokeen tuloksen perusteella. Taidealoilla koulutukseen valinta perustuu kuitenkin useimmiten muuhun, kuin todistusarvosanoihin tai soveltuvuustestiin.

Högskoleprovet on korkeakouluopintoihin vaadittavia tietoja ja taitoja mittaava yleinen, maksullinen testi. Koetta järjestetään vain ruotsin kielellä ja pääsääntöisesti Ruotsissa, vaikka koetta järjestetään myös esim. Maarianhaminassa ja Vaasassa. Högskoleprovetin suorittaminen antaa mahdollisuuden hakea opiskelupaikkaa sekä todistusten perusteella valittavien (*betygsurval*) että Högskoleprovet -tuloksen perusteella valittavien (*provurval*) hakukiintiössä.

Syksystä 2010 lähtien matematiikan ja kielten pitkät oppimäärän suorittaminen on tuottanut valintaperusteissa lisäpisteitä.

Norja

(täydennetään myöhemmin)

Alankomaat

(täydennetään myöhemmin)

1.3 Nykytilan arviointi

Korkeakoulutukseen siirtyminen

Talouskasvun ja hyvinvoinnin turvaaminen edellyttää työikäisen väestön työllisyysasteenkasvattamista. Työuran alkupäässä ei ole tapahtunut positiivista kehitystä siitä huolimatta, että koulutusjärjestelmässä on 2000 -luvulla tehty useita tutkintojen suorittamisajan lyhentämiseen tähtäviä uudistuksia, kuten tutkinnonuudistus, tutkintojen mitoituksen uudelleen tarkastelu, opintoaikojen rajaaminen, henkilökohtaisten opintosuunnitelmien käyttöönotto, toimet aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi sekä opintotuen uudistukset. Myöskään siirtymäaikaa toiselta asteelta korkeakoulutukseen ei ole saatu lyhennettyä, vaikka myös tämän tavoitteen saavuttamiseksi on työskennelty monin tavoin. Uudistukset ovat toisaalta melko uusia, joten niiden vaikutukset voivat näkyä vasta myöhemmin. Myös Korkeakoulujen arviointineuvosto totesi vuonna 2010 tekemässään tutkinnonuudistuksen arvioinnissa, että tutkinnonuudistuksen osatavoitteidentoteutumisen arvioiminen on vielä liian varhaista.

Suomessa työmarkkinoille siirtymistä tutkinnon suorittaneena myöhentää keskimäärin pitkien opiskeluaikojen ohella myös kansainvälisesti vertailtuna myöhäinen opintoihin siirtyminen. Suomessa korkeakouluopintojen aloittamisiän mediaani on 21,4 vuotta, mikä on OECD-maiden neljänneksi korkein. Suomalaisista 20–29-vuotiaista nuorista yli 40 prosenttia on koulutuksessa, mikä on OECD:n korkein osuus; OECD:n keskiarvo on 25 prosenttia.

Yliopistojen uusista opiskelijoista vain runsas kolmannes ja ammattikorkeakoulujen uusista opiskelijoista vajaa viidennes on uusia ylioppilaita. OECD suositti Suomelle vuonna 2008, että opiskelijavalinnan tulisi perustua enemmän todistusvalintoihin ja, että avoimen korkeakoulutuksen kautta koulutukseen pääsyä edistetään. Lisäksi OECD ehdotti, että Suomi lisäisi väliaikaisesti korkeakoulujen aloituspaikkoja niillä aloilla, joilla kysyntää on eniten ja, että Suomi tukisi toisen asteen päätävien opiskelua ulkomaisissa yliopistoissa.

Laskennallisesti uusille ylioppilaille pitäisi kuitenkin löytyä jatko-opiskelupaikka. Uusia ylioppilaita valmistuu vuosittain runsaat 33 000 ja ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa aloittaa yli 56 000 opiskelijaa. Aloituspaikkoja on siis noin puolelletoista ylioppilasikäluokalle. Suuri osa uusista opiskelijoista on kuitenkin aiempien vuosien ylioppilaita. Lisäksi noin joka kolmannella uusista opiskelijoista on jo korkeakoulututkinto tai opiskelupaikka korkeakoulussa.

Samoissa korkeakoulujen yhteishauissa hakevat sekä ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakevat että ne, joilla jo on kokemusta korkeakouluopiskelusta. Korkeakouluihin valituista noin kaksi kolmasosaa on aidosti uusia korkeakouluopiskelijoita. Tilanne näkyy esimerkiksi Helsingin yliopistossa teetetyssä selvityksessä seuraavasti: opiskelijoiksi valituista vuonna 2009 noin 60 prosenttia on ai-

dosti uusia opiskelijoita, 27 prosentilla on opiskeluoikeus korkeakoulussa ja noin 13 prosentilla on jo aikaisemmin suoritettu korkeakoulututkinto. Tampereen yliopisto kartoitti tilannetta muutama vuosi sitten. Tampereen yliopistossa oli vuoden 2006 tilastotietojen mukaan sellaisia aidosti uusia hakijoita, joilla ei hakuhetkellä ollut aiempaa korkeakoulututkintoa tai opiskelupaikkaa korkeakoulussa noin 70 prosenttia Koko yliopiston tasolla yliopistoon kirjoittautuneista uusista opiskelijoista aidosti uusia oli päävalinnoissa alle 60 prosenttia, ja kun erillisvalinnat otetaan huomioon, aidosti uusien osuus laski noin puoleen yliopistoon uusina kirjoittautuneista. Samaa tilannetta kuvaa tuore Itä-Suomen yliopistossa tehty selvitys, jonka mukaan Joensuun ja Kuopion yliopistoissa vuonna 2009 aloittaneista 30 prosentilla oli kokemusta yliopisto-opinnoista ennen nykyisen koulutuksen aloittamista.

Tilastokeskus on selvittänyt hakijoita, joilla on joko korkeakoulututkinto tai korkeakoulututkintoon johtava opiskelupaikka ennestään tai molemmat. Selvitys on tehty vuonna 2009 hakeneista ja paikan vastaanottaneista siten, että aineistosta on poistettu maisteriohjelmien ja ylempien ammattikorkeakoulu-tutkintojen hakijat. Selvityksen perusteella vaikuttaa, että tämä ryhmä ei menesty ensimmäistä korkeakoulututkintoon johtavaa opiskelupaikkaansa hakevia paremmin. Noin kahdeksalla prosentilla uusista opiskelijoista on ainakin yksi aikaisempi korkeakoulututkinto.

Vain ensimmäisestä syklistä alkava tutkintoon johtava koulutus	Muut kuin ensikertalaiset hakeneista %	Muut kuin ensikertalaiset opiskelupaikan vastaanottaneet yhteensä %	Opiskelupaikan vastaanottaneista, joilla jo jokin kk-tutkinto, %
Yliopistot	37,5	37,1	11,9
Ammattikorkeakoulut	16,5	18,1	5,4
Yhteensä	-	25,1	7,8

(Lähde: Opetushallitus, ammattikorkeakoulujen hakija- ja opiskelupaikkarekisteri sekä yliopistojen hakurekisteri. Tilastokeskus, tutkintorekisteri sekä opiskelijavuosiaineisto)

Opiskelijavalintaan kohdistuu paineita myös siksi, että hakijamäärät ovat olleet kasvusuunnassa ja korkeakoulujen on hallittava entistä suurempaa hakija- ja hakemusmääriä. Hyväksytyjen määrää ei kuitenkaan voida ikäluokkakehitys huomioon ottaen kasvattaa. Aloittajamäärien vähentämiseen kohdistuu tällä hetkellä jollain aloilla erityisesti ammattikorkeakouluissa paineita. Vähennyksistä huolimatta aloituspaikkojen suhde ikäluokan kokoon ei pienene.

Samat hakijat hakevat useissa eri yhteishauissa ja erillishauissa. Yhdistämällä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen sähköiset hakujärjestelmät ja niiden kautta toteutettava yhteishaku ja rajoittamalla hakumahdollisuuksien määrää, saadaan sekä hakija- että hakemusmäärät todennäköisesti pidettyä kohtuullisina.

Nykyisin pelkästään tutkintoon johtavaan korkeakoulukoulutukseen hakeutumiseen on viisi erillistä valtakunnallista väylää sekä erityisesti yliopistojen maisteritason opintojen osalta korkeakoulu-, tiedekunta ja jopa hakukohdekohtaisten hakuväylien joukko (tästä poikkeuksena kymmenelle yliopistolle vieraskielisiä maisterivaiheen hakuja kokoava University Admissions Finland). Ammattikorkeakoulujen yhteishakukokonaisuuteen kuuluu alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen lisäksi ammatillisten opettajakorkeakoulujen yhteishaku. Korkeakoulusektorit yhdistävää tietoa ei ole tarjolla.

Korkeakouluopiskelijoissa on iältään, tavoitteiltaan ja toiveiltaan eri tavoin profiloituneita opiskelijoita, joille tulisi löytää oikeat kanavat hakeutua koulutukseen ja suorittaa opintoja.

Osa korkeakoulutukseen hakevista haluaa suorittaa kokonaisen korkeakoulututkinnon, osan tarkoituksena on vaihtaa koulutusala, siirtyä korkeakoulusta toiseen tai suorittaa vain tutkinnon osia. Lähtökohtien erilaisuudesta huolimatta nämä hakijat hakevat pitkälti samoissa yhteishauissa suoritamaan kokonaista tutkintoa.

Kaksi kolmasosaa ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin valituista on valittu suorittamaan ensimmäistä korkeakoulututkintoaan, mutta runsaalla kolmasosalla on jo aiemmin suoritettu korkeakoulututkinto, yksi tai useampia opiskeluoikeuksia korkeakoulussa, mikä vähentää ensikertaa opiskelijaksi pyrkivien mahdollisuuksia päästä korkeakoulutukseen.

Joillakin aloilla, kuten lääketieteessä ja kauppatieteessä, uusille ylioppilaille annettavia lisäpisteitä koskeva käytäntö koettiin hyödylliseksi ja sillä oli alakohtaista tai paikallista vaikutusta, mutta koko ikäluokan tarkastelussa lisäpisteiden käytöllä ei ole havaittu olevan merkittävää vaikutusta.

Korkeakoulujen välinen ja sisäinen siirtyminen tulisi ohjata lähtökohtaisesti tapahtuvaksi yhteishaun ulkopuolella, jolloin opintojen aikainen siirtyminen ei veisi aloituspaikkoja ensimmäistä opiskelupaikkaa hakevilta. Lisäksi korkeakoulujen koulutustarjontaa pitäisi kehittää siten, että osaamisen päivittämiseksi olisi houkuttelevampia vaihtoehtoja kuin hakeutuminen tutkintoon johtavaan koulutukseen.

Hakukelpoisuus

Laissa säädetty kelpoisuus ammattikorkeakouluopintoihin poikkeaa jonkin verran yliopistolain kelpoisuussäännöksestä. Ammattikorkeakouluihin ovat suoraan lain perusteella kelpoisia myös lukion oppimäärän suorittaneet. Lisäksi alle kolmevuotisen ammatillisen perustutkinnon suorittaneet henkilöt ovat kelpoisia vastaavan alan ammattikorkeakouluopintoihin. Kahden korkeakoulusektorin erilaisiin kelpoisuussäännöksiin ei ole erityisiä perusteita. Kelpoisuussäännösten yhdenmukaistaminen olisi tarkoituksenmukaista koulutusneuvonnan selkeyden ja myös korkeakoulujen yhteisen yhteishaun toimivuuden turvaamiseksi.

Korkeakoulujen yhteishaut

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen sähköisten hakujärjestelmien kautta järjestetään vuosittain yhteensä kahdeksan yhteishakua. Yliopistojen sähköisen hakujärjestelmän käyttöönotto syksyllä 2008 ja valtakunnallisen yhteishaun toteuttaminen keväällä 2009 yhtenäistivät yliopistojen hakuaikoja. Tätä ennen kaikilla yhteishauilla oli oma erillinen aikataulunsa. Esimerkiksi keväällä 2009 ammattikorkeakoulujen vieraskieliseen koulutukseen haettiin tammikuussa, suomen- ja ruotsinkieliseen nuorten koulutukseen maaliskuun viimeisellä viikolla ja huhtikuun ensimmäisellä viikolla, aikuiskoulutukseen huhtikuun kahdella viimeisellä viikolla ja yliopistoihin helmikuun alusta huhtikuun loppuun kestävässä yhteishaussa.

Vuonna 2010 yhteen sovittiin lisäksi ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen hakuajat siten, että yliopistoihin ja ammattikorkeakoulujen nuorten ja aikuisten suomenkieliseen ja ruotsinkieliseen koulutukseen sekä ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen haettiin samassa yhteishaun aikataulussa. Sähköiset hakujärjestelmät, niiden kautta toteutettavat yhteishaut ja hakuajataulujen yhtenäistäminen ovat tuoneet koulutustarjontaa näkyvämmäksi, selkeyttäneet ha-

kemiseen liittyviä käytäntöjä ja parantaneet sähköisen asioinnin mahdollisuuksia eri yhteishakujen sisällä.

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteishakujen erillisuus johtaa kuitenkin siihen, että koulutustarjonnasta ei muodostu selkeää kokonaiskuvaa hakijalle. Eri yhteishakuja palvelevat pääsääntöisesti eri tietojärjestelmät ja niihin on jokaiseen järjestetty koulutustarjontatiedon esittäminen erikseen. Hakija ei välttämättä löydä juuri hänen tilanteeseensa sopivinta koulutusta. Lisäksi erilaiset käytännöt hakukohteiden enimmäismäärän ja hakutoiveiden priorisoinnin suhteen voivat aiheuttaa hakijoille ongelmia. Eri yhteishakujen yhteydessä kerätään pääsääntöisesti samoja tietoja. Hakemisen helpottamiseksi hakulomakkeet tulisi yhdistää ja käytäntöjä, kuten priorisointikäytäntöjä yhdenmukaistaa.

Hakijan kannalta on epäjohdonmukaista, että pääsääntöisesti hakeutumiseen liittyvää neuvontaa annetaan hakukohteen korkeakoulusta, minkä lisäksi ammattikorkeakoulujen yhteishauissa neuvontaa annetaan ensimmäisen hakutoiveen korkeakouluista kun taas yliopistojen yhteishauilla on lisäksi valtakunnallinen yliopistohaun neuvontapalvelu. Myös muut asiakkaiden palvelun ratkaisut hakijoille ja muille järjestelmiä käyttäville, kuten korkeakoulujen henkilökunnalle ja ohjaushenkilöstölle, ovat eri sektoreilla ja yhteishauissa erilaisia esimerkiksi hakemusten liitteiden toimittamisen, täydennyspyyntöjen ja korkeakoulukelpoisuuden tarkistamisen sekä hakijoille lähetettävien ilmoitusten osalta.

Korkeakoulujen haku- ja valintajärjestelmäkokonaisuus on muodostunut pitkän ajanjakson kuluessa 1990-luvulta alkaen. Korkeakoulujen valintajärjestelmäkokonaisuus muodostuu eri aikoina käyttöön otetuista kokonaisuuksista. Siirtyminen sähköisiin hakupalveluihin on tuottanut säästöjä koulutuksen järjestäjille sekä hakijoille. Tuottavuuden parantaminen edelleen edellyttää merkittäviä toimintatapamuutoksia prosessin osalta, yhtenäisten tieto- ja käsittemallien käyttöönottoa sekä uudistettavia valintoja tukevia tietojärjestelmiä.

Erillisten hakujärjestelmien ylläpito ja kehittäminen ei ole korkeakoulupoliittisesti eikä kustannustehokkuuden kannalta perusteltua. Ajankohta järjestelmien uudistamiseen on otollinen, koska ammattikorkeakoulujen neljä erillistä haku- ja valintajärjestelmää ovat elinkaarensa päässä ja viime vuosien hakujen toteuttamisessa on ollut järjestelmän teknisestä iästä johtuneita vaikeuksia. Mikäli nykyiset järjestelmät haluttaisiin säilyttää, edellyttäisi se vanhentuneiden järjestelmien uudistamista ja mittavia resursointeja.

Opiskelijaksi ottaminen liittyy valtakunnallisten tietojärjestelmäpalveluiden ohella korkeakoulujen omiin tietojärjestelmiin. Opiskelijaksi ottaminen alkaa koulutustarjonnan esittämisestä, jossa tietolähteenä ovat korkeakoulujen toiminnan suunnittelun tai koulutustarjonnan tietovarannot. Keskeisin liitos on uusien opiskelijoiden tuominen valtakunnallisesta opiskelijavalintarekisteristä korkeakoulujen opiskelijarekistereihin. Lisäksi opiskelijavalinnoissa tarvitaan korkeakoulujen rekistereissä olevia tietoja hakijoiden tutkinnoista ja muista opintosuorituksista. Korkeakoulujen tietojärjestelmät ovat erilaisia eri korkeakouluissa.

Laki julkisen hallinnon tietohallinnon ohjauksesta (634/2011) tuli voimaan 1.9.2011. Julkisen hallinnon tietojärjestelmiä on lain mukaan kehitettävä siten, että edistetään ja varmistetaan tiedon yhteentoimivuutta. Tällä tarkoitetaan tietojärjestelmien teknistä ja tietosisällöllistä yhteentoimivuutta muiden julkisen hallinnon viranomaisten tietojärjestelmien kanssa silloin, kun järjestelmät käyttävät samoja tietoja. Tietohallintolaki koskee kaikkia viranomaisia kuten opetus- ja kulttuuriministeriötä ja opiskelijavalinnoissa keskeisessä roolissa toimivaa Opetushallitusta. Korkeakoulut ovat pääsääntöisesti tietohallintolain ulkopuolella, mutta opiskelijavalinnoissa viranomaisten osallistumisen

myötä tietohallintolain vaatimukset on otettava huomioon myös korkeakoulujen tietojärjestelmien yhteentoimivuuden näkökulmasta.

Opetustoimen alueella on meneillään kaksi toisiaan täydentävää merkittävää hanketta: valtiovarainministeriön koordinoimaan SADE-ohjelmaan kuuluva opetus- ja kulttuuriministeriön Oppijan verkkopalvelut -hanke ja opetustoimen ohella myös koko korkeakoulujen toimintaan kohdistuva korkeakoulujen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön yhteinen RAKETTI-hanke (Rakenteellisen kehittämisen tukena tietohallinto). Oppijan verkkopalvelut tuottavat keskitettyjä verkkopalveluja kansalaisten käyttöön koko koulutusjärjestelmän osalta, mutta sen ensisijainen kohdealue on muu kuin korkeakoulutus. RAKETTI-hanke liittyy korkeakoulujen tietojärjestelmien kehittämiseen sekä korkeakoulujen ja viranomaisten väliseen tiedon yhteentoimivuuteen. Raketti myös kehittää ja organisoii korkeakoulutasolla sitä tietoa ja toimintaa, jota Oppijan verkkopalvelut voivat hyödyntää.

Sähköisen yhteishaun käyttöönotto yliopistoissa kasvatti sekä hakemusmääriä että hakijamääriä.

Opiskelupaikan vastaanottaminen

Vuonna 2000 käyttöön otetulla yhden uuden opiskelupaikan säännöksellä on tavoiteltu valintaprosessin sujuvuutta ja opiskelupaikkojen tehokasta käyttöä. Yhden opiskelupaikan säännöksen mukaisesti vuosina 2000–2008 oli mahdollista ottaa vastaan vain yksi paikka lukuvuoden aikana. Vuonna 2009 yhden opiskelupaikan säännös kytkettiin yhteishakuun. Korkeakoulujen sähköisen haku- ja valintajärjestelmän kautta on mahdollista ottaa vastaan vain yksi yhteishakuun liittyvä opiskelupaikka lukukaudessa.. Korkeakoulupaikan vastaanottanut on voinut ottaa paikan vastaan yhteishaun ulkopuolisissa erillisissä hakuväylissä.

Yli 10 prosenttia opiskelijaksi hyväksytyistä ei ota saamaansa opiskelupaikkaa vastaan. Opiskelupaikkoja jää vastaanottamatta esimerkiksi sen vuoksi, että sama opiskelija on eri yhteishauissa ja muissa valinnoissa voinut tulla hyväksytyksi useaan paikkaan yhtä aikaa. Opiskelupaikan vastaanottaneista osa ilmoittautuu ensimmäisenä opiskeluvuonnaan poissaolevaksi. Poissaolevaksi ilmoittautumisen perustelut ovat erilaisia: aiempien opintojen loppuun suorittaminen, perhevapaat ja erityisesti juuri toisen asteen päättäneiden osalta varusmiespalvelukseen. Opiskelupaikan vastaanottamatta jättäneiden ja poissaolevaksi ilmoittautuneiden tilalle hyväksytään usein uusia opiskelijoita varasijoilta.

Koulutukseen hakeutumisvelvoite työmarkkinatuen ehtona

Voimassa olevan työttömyysturvalain mukaan alle 25-vuotiaan ammatillista koulutusta vaille olevan henkilön työmarkkinatuen saamisen ehtona on aktiivinen hakeutuminen koulutukseen. Tätä niin sanottua pakkohakusäännöstä on kritisoitu erityisesti ammattikorkeakouluihin hakeutumisen osalta.

Joidenkin arvioiden mukaan säännöksen on katsottu lisäävän sellaisten hakijoiden määrää, jotka hakevat koulutukseen vain säilyttääkseen mahdollisuuden työmarkkinatukeen. Säännöksen on katsottu vaikuttavan koulutuksen keskeyttämiseen ja opintojen viivästymiseen. Työ- ja elinkeinoministeriön johdolla on käynnissä selvitys koulutuksen hakeutumisvelvoitteen vaikutuksista.

2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

2.1 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on osaltaan vaikuttaa korkeakouluopintojen aloittamisiän alenemiseen ja opiskelupaikkojen parempaan kohdentumiseen ja tätä kautta koulutusjärjestelmän tehostumiseen, korkeakoulutuksesta työmarkkinoille siirtymisen nopeutumiseen ja työllisyysasteen kohoamiseen.

Korkeakouluopintoihin pääsyä halutaan sujuvoittaa edistämällä ilman korkeakoulupaikkaa olevien mahdollisuuksia hakea ja päästä korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen. Tavoitteena on, että mahdollisimman moni ensimmäistä korkeakoulututkintoon johtavaa opiskelupaikkaansa hakeva tulisi valituksi korkeakouluun. Tavoitteena on siten vaikuttaa koulutuksen tasa-arvoisuuden lisääntymiseen, kun periytyväksi havaittu korkeakoulutus olisi yhä useamman saatavilla. Esityksen tavoitteena on myös osaltaan edistää hallitusohjelman mukaisen nuorten yhteiskuntatakuun toteutumista.

Korkeakoulujen opiskelijahaun tietojärjestelmien uudistamisen tavoitteena on yhdistää hakujärjestelmä sekä opiskelua ja koulutustarjontaa koskevat tiedot hakijan ja opinto-ohjauksen näkökulmasta selkeäksi kokonaisuudeksi. Tietojärjestelmien uudistamisella tavoitellaan myös tuottavuushyötyä.

2.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakevien aseman parantaminen

Ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakevien asemaa opiskelijavalinnoissa voidaan parantaa *kehittämällä korkeakoulujen valintaperusteita ja valintatapoja* siten, että ne eivät lähtökohtaisesti asettaisi ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakevia tai juuri toiselta asteelta valmistuneita muita heikompaan asemaan.

Korkeakoulut voivat kehittää edelleen valintatapojaan esimerkiksi painottamalla valintoja ylioppilastutkinnon perusteella tapahtuvaksi, vaihtamalla valintakoevaatimuksia ja -materiaalia vuosittain ja julkaisemalle ne mahdollisimman myöhään sekä suosimalla erilaisia soveltuvuutta ja motivaatiota mittaavia valintatapoja kirjallisuuskuulusteluiden sijaan.

Osana korkeakoulujen valintaperusteita on käytetty ja edelleen käytetään lisäpisteitä mm. juuri toiselta asteelta valmistuneille. Lisäpisteiden antamisella on pyritty parantamaan juuri toiselta asteelta valmistuneiden suhteellista asemaa. Valintatapoihin kohdistuvat toimenpiteet sen sijaan pyrkivät poistamaan ensimmäistä kertaa hakevien suhteellista asemaa heikentäviä tekijöitä. Valintaperusteita ja -tapoja koskeva päätösvalta on korkeakouluilla.

Opiskelijavalintaa kehittämällä ei kuitenkaan voida merkittävästi vaikuttaa opiskelupaikkoihin kohdistuvan kysynnän ja tarjonnan kohtaamisen ongelmiin, jotka ovat olleet pitkään huomion kohteena esimerkiksi lääketieteellisellä alalla. Hakijapainetta korkean vetovoiman hakukohteisiin on pyritty alentamaan *kehittämällä hakeutumisen ja opintojen ohjaamista* erityisesti toisella asteella. Ohjaamisessa ei ole kyse vain realististen mahdollisuuksien kartoittamisesta vaan erilaisten vaihtoehtojen tekemisestä tunnetuiksi.

Ohjaus- ja neuvontapalvelut eri oppilaitosmuodoissa ja koulutusasteilla vaikuttavat siihen, kuinka hyvin oppilaat ja opiskelijat pystyvät tekemään realistisia koulutusvalintoja ja siirtymään koulutusasteelta toiselle. Opintojen ohjauksessa tulisi pyrkiä jatkuvuuteen ja siihen tulisi koulutusasteelta

toiselle siirryttäessä kiinnittää erityistä huomiota. Toisen asteen opinto-ohjauksen tehostamisella pystytään tukemaan jatko opiskeluun hakeutumista ja onnistuneita valintoja sekä ehkäisemään opintojen etenemisen ongelmia ja opintojen pitkittymistä korkea-asteella. Toisen asteen opinto-ohjausta tukemaan tarvitaan nykyistä tiiviimpää toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen yhteistyötä.

Myös korkeakoulut kehittävät hakeutumisen ohjaamista opiskelijavalintojen kehittämisen rinnalla. Ohjaamiseen osallistuu korkeakoululaitoksen ulkopuolisia tahoja muun muassa opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalta ja työ- ja elinkeinoministeriön toimialalta.

Valintatapojen ja valintaperusteiden sekä ohjauksen kehittämisen lisäksi ensimmäistä korkeakoulu- paikkaansa hakevien pääsyä korkeakouluihin voidaan edistää myös *kehittämällä joustavia siirtymäjärjestelyjä korkeakoulujen sisällä ja välillä* niille opiskelijoille, joilla on jo opiskelupaikka korkeakoulussa ja jotka opintojensa aikana tai tutkinnon suorittuaan haluavat siirtyä jatkamaan opintojaan aiempien opintosuoritustensa pohjalta toisessa koulutuksessa. Korkeakoulujen sisäinen ja korkeakoulujen välinen siirtyminen edellyttää pääsääntöisesti hakijan aiemmalta koulutukselta ja haetavalta koulutukselta riittävää sisällöllistä vastaavuutta.

Joustavien siirtymäjärjestelyiden ohella nykyistä laajemmat hakukohteet voisivat vähentää jo opiskelupaikan omaavien hakeutumista uuteen koulutukseen. Monet yliopistot ovat jo kehittämässä opiskelijavalintojaan siten, että opiskelijat otetaan yksittäisen pääaineen tai koulutusohjelman sijaan laajempiin kokonaisuuksiin, jolloin tarkempi suuntautuminen valitaan vasta opintojen aikana.

Nykyisen keinovalikoiman ja joustavien siirtymäjärjestelyiden kehittämisen lisäksi ensimmäistä kertaa korkeakoulutukseen hakeutuvien asemaa voitaisiin parantaa *mahdollistamalla hakijoiden ryhmittely aiemmin suoritettua korkeakoulututkinnon tai vastaanotettua opiskelupaikan perusteella*.

Vaihtoehtoisesti ryhmittely voisi perustua vain voimassa olevaan opiskeluoikeuteen, jolloin opiskeluoikeudesta luopuminen mahdollistaisi valituksi tuleminen ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevien ryhmässä. Voimassaolevaan opiskeluoikeuteen perustuva ryhmittely ei kuitenkaan estäisi ottamasta opiskelupaikkaa vastaan tilanteessa, jossa ei ole tarkoitukseen suorittaa koko tutkintoa ja olisi siten esityksen tavoitteiden kannalta ongelmallisempi kuin vastaanotettuun opiskelupaikkaan perustuva ryhmittely.

Korkeakoulu voisi päättää varata yhteisvalinnan hakukohteen aloituspaikoista vähimmäismäärän pelkästään ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakeville ja loput hakukohteen aloituspaikoista olisivat yhtäläisin valintaperustein tarjolla myös muille hakijoille. Hakeminen tutkintoon johtavaan korkeakoulutukseen olisi yksi kokonaisuus ja korkeakouluihin hakeutuminen olisi selkeä prosessi hakijan näkökulmasta. Opetus- ja kulttuuriministeriö pyrkisi yhteistyössä korkeakoulujen kanssa edistämään erilaisten siirtymisväylien kehittämistä ja laaja-alaisempaa käyttöönottoa, jotta mahdollisimman moni aloituspaikka vapautuisi ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakeville.

Vaihtoehtoisesti laissa voitaisiin säätää, että *yhteishaun opiskelupaikat varataan kokonaan vain ensimmäistä tutkintoon johtavaa opiskelupaikkaansa hakeville*. Perustuslain sivistyksellisiä oikeuksia ja yhdenvertaisuutta koskevien säännösten toteutumisen varmistamiseksi alan vaihtaminen jäisi korkeakoulujen järjestettäväksi erilaisilla siirtomenettelyillä ja muilla erillisillä valintakäytännöillä. Korkeakoulut päättäisivät yhteishaun, siirtomenettelyiden ja muiden erillisten valintakäytäntöjen järjestämisestä sekä niissä jaettavien aloituspaikkojen määrästä ja keskinäisestä suhteesta.

Ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakeville varattavien *kiintiöiden käytöstä ja koosta voitaisiin harvinaisuuksien syytä säädettyä lailla*. Tällöin valtakunnallisesti sekä korkeakoulukohtaisesti asetettaisiin haku-

kohteissa ensimmäistä paikkaansa hakeville varattavien aloituspaikkojen osuus. Kiintiöiden koon määrittäminen laissa saattaisi kuitenkin olla yliopistojen akateemista itsehallintoa koskevien perustuslain säännösten kannalta ongelmallista. Kiintiöiden käyttöönottoa ja tarkoituksenmukaisuutta on myös mahdollista edistää ja seurata osana opetus- ja kulttuuriministeriön ja korkeakoulujen välistä tulosohjausprosessia.

Vaihtoehtona ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevien ryhmittelylle *voitaisiin toimia Tanskan mallin mukaan, jossa on käytössä niin sanottu kolmannen kerran sääntö*. Sen mukaan hakija, joka on jo kaksi kertaa aikaisemmin vastaanottanut paikan tutkintoon johtavassa koulutuksessa suorittamatta niistä tutkintoa, sijoitetaan hakijajoukon viimeiseksi ja voi tulla valituksi, jos muita hakijoita ei ole valittavissa. Tämä malli mahdollistaisi kuitenkin useampien korkeakoulupaikkojen vastaanottamisen eikä sinänsä edistäisi ensimmäisestä syklistä alkavien aloituspaikkojen riittävän tehokasta käyttöä. Niin sanotun *maisterisäännön* mukaisesti toisen syklin korkeakoulututkinnon suorittanut voidaan valita ensimmäisestä syklisestä alkavaan koulutukseen, jos aloituspaikkoja jää käyttämättä. Mallissa alan vaihtajille olisi kuitenkin tarjolla vain sellaisia opiskelupaikkoja, joiden vetovoima on heikko, mikä tekisi alan vaihtamisen usealla alalla käytännössä mahdottomaksi.

Ruotsin mallin soveltaminen suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä ei ole suoraan mahdollista, koska suomalaisesta korkeakoulujärjestelmästä poiketen Ruotsissa ei haeta suorittamaan kokonaista tutkintoa.

Hollannissa yliopistoon on vapaa pääsy kaikilla, jotka ovat suorittaneet sitä edeltävän kyseiseen koulutukseen soveltuvan alemman koulutuksen. Tämä malli lähtökohtaisesti mahdollistaisi kaikkien ensimmäistä opiskelupaikkansa hakevien koulutukseen pääsyn heti toisen asteen koulutuksen päätyttyä. Malli edellyttäisi kuitenkin aloituspaikkoja koskevaa säätelyä korkean vetovoiman aloilla tai opiskelijoiden voimakasta karsimista opintojen aikana, erityisesti opintojen alkuvaiheessa työvoiman kysynnän ja tarjonnan vastaavuuden turvaamiseksi. Malli edellyttäisi myös mittavaa resursointia korkeakoulutukseen.

Korkeakoulujen hakujärjestelmät

Korkeakouluopintoihin pääsyä voitaisiin sujuvoittaa myös kehittämällä hakijaa *paremmin palvelevia yhtenäisiä sähköisiä palveluita* ja *kokoamalla korkeakoulujen tutkintoihin johtavaan koulutukseen hakeminen pääsääntöisesti yhdeksi yhteishauksi*. Myös muu korkeakoulujen koulutustarjonta voitaisiin koota vaiheittain samaan koulutustarjontapalveluun SADe -ohjelman Oppijan verkkopalvelut -hankkeen osana.

Vaihtoehtona korkeakoulujen koulutustarjonnan kokoamiselle yhteen yhteishakua tukevaan tietojärjestelmäpalveluiden kokonaisuuteen olisi *haku- ja valintapalveluiden tuottaminen edelleen osin tai kokonaan hajautetusti*. Vaihtoehdossa tyydyttäisiin vain *uudistamaan koulutustarjonnan esittäminen* sellaiseksi, että kaikki korkeakoulutuksen mahdollisuudet olisivat selkeästi löydettävissä hakijan näkökulmasta. Sen myötä ei kuitenkaan saavutettaisi hakijaa paremmin palvelevia yhtenäisiä sähköisiä palveluita eikä korkeakoululaitoksen ja sitä tukevien kansallisten palveluiden toimintaan liittyviä tuottavuushyötyjä.

Ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevien käsittely omana ryhmänään korkeakoulujen yhteisessä sähköisessä hakujärjestelmässä edellyttää tutkintoja ja opiskeluoikeuksia koskevien tietojen kattavaa saatavuutta. Tämän vuoksi rekisterilakia ja siihen liittyen yliopisto- ja ammattikorkeakoululakia voitaisiin uudistaa siten, että muodostettaisiin *nykyisen opiskelijavalintarekisterin rinnalle opiskeli-*

joita, opiskeluoikeuksia, suoritettuja tutkintoja muita opintosuorituksia sisältävä korkeakoulujen toiminnassaan ylläpitämien ja käyttämien tietojen tietovaranto, jonka tiedot palvelisivat hakujärjestelmän tarpeita.

Vaihtoehtoisesti voitaisiin yhteishaun toteuttamisen kannalta välttämättömät tiedot kerätä erikseen korkeakouluista hakuajan päätyttyä toimittamalla opiskelijavalintarekisteristä tiedot kaikista hakijoista kaikkiin korkeakouluihin, joissa voitaisiin tarkastaa, kenellä hakijoista on opiskeluoikeuksia. Tämä olisi kuitenkin aikataulullisesti hankalaa ja käsittäisi erittäin suurten tietoaaineistojen siirtoja kaikille korkeakouluille. Tässä hakijoita ei voitaisi automaattisesti neuvoa mm. liittyen hänen mahdollisuuteensa hakea ensimmäistä opiskelupaikkaansa tavoittelevien kiintiössä.

Kolmantena vaihtoehtona olisi kerätä yhteishaun toteuttamisen kannalta välttämätön tieto nykyisen lain mukaiseen opiskelijavalintarekisteriin, jota laajennettaisiin uusien tietosisältöjen osalta. Yhteishaun kannalta välttämättömät opiskeluoikeuksia ja korkeakouluun ilmoittautumisia (lukukaudelle läsnä- tai poissaolevaksi ilmoittautuminen) koskevia tietoja käsitellään korkeakouluissa ja rakenteilla olevissa kansallisissa ja korkeakoulujen yhteisissä palveluissa, joten tietojen siirtäminen erikseen vain opiskelijavalintaa varten olevaan rekisteriin olisi epätarkoituksenmukaista. Tässä mallissa ei olisi mahdollista tarjota opiskelijavalintarekisterin käyttötarkoituksen ulkopuolella parempia sähköisiä palveluita hakijoille ja opiskelijoille ja tuottavuushyötyjä sekä korkeakoulujen toiminnassa että viranomaisten tiedonkeruissa.

2.3 Keskeiset ehdotukset

Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman mukaan korkeakouluopintoihin pääsyä sujuvoitetaan ja opiskelijavalinnan päävalinnat varataan hakijoille, joilla ei ole aiempaa vastaavan tasoista tutkintoa tai opiskeluoikeutta. Hallitusohjelman kirjaus ehdotetaan toteutettavaksi vaihteittain.

Nyt ehdotettavassa ensimmäisessä vaiheessa korkeakouluopintoihin hakemisen sujuvoittamiseksi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkintoon johtavaan koulutukseen ehdotetaan haettavaksi korkeakoulujen yhteisessä valtakunnallisessa yhteishaussa. Yhteishakua ja hakukelpoisuutta koskevat säännökset yhdenmukaistettaisiin molemmilla korkeakoulusektoreilla ja sähköiset hakujärjestelmät yhdistettäisiin yhdeksi kokonaisuudeksi. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut tekisivät jatkosakin opiskelijavalintapäätökset ja päättäisivät itsenäisesti opiskelijavalinnan perusteista.

Yhteishaussa ehdotetaan myös yliopistojen osalta otettavaksi käyttöön niin sanottu hakutoivejärjestelmä, jossa hakija kirjaisi yhteishaussa ammattikorkeakouluista ja yliopistoista valitsemansa haku-kohteet ensisijaisuusjärjestykseen ja voisi ottaa paikan vastaan vain korkeimmalle asettamastaan hakukohteesta. Hakijan olisi mahdollista muuttaa antamaansa mieluisuusjärjestystä ennen kuin valintaehdotusten laatiminen alkaa. Niin sanottu yhden paikan säännös ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana.

Ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevien aseman parantamiseksi yliopistolakiin ja ammattikorkeakoululakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan aikaisemmin Suomen korkeakoulujärjestelmässä korkeakoulututkinnon suorittaneet ja korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan vastaanottaneet hakijat voitaisiin valita yhteishaussa omassa kiintiössään. Hakijat voitaisiin kiintiössä jakaa edelleen koulutustaustan perusteella erillisiin ryhmiin. Korkeakoulut päättäisivät itsenäisesti, käyttävätkö kiintiöitä ja miten jakavat aloituspaikat kiintiöiden välillä. Ehdotettavan voimaantulosäännöksen mukaan säännöstä hakijoiden jakamisesta erilliseen kiintiöön aiemmin vastaanotetun korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan perusteella sovellettaisiin hakijaan, joka on ot-

tanut opiskelupaikan vastaan koulutuksesta, joka alkaa syksyllä 2013 tai sen jälkeen. Suoritetun korkeakoulututkinnon perusteella hakijat voitaisiin valita omassa kiintiössään jo syksyn 2013 opiskelijavalinnoissa.

Opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä annettu laki antaa oikeuden tallentaa rekisteriin tietoja hakijoiden osalta. Rekisterilakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että korkeakouluissa opiskelevien ja opiskelupaikan vastaanottaneiden sekä korkeakoulututkinnon suorittaneiden tiedot saataisiin hakujärjestelmän käyttöön. Lakia ehdotetaan muutettavaksi myös siten, että korkeakoulut voisivat harkintansa mukaan käyttää rekisteriä hyväkseen myös muissa kuin tutkintoon johtavaa koulutusta koskevissa opiskelijavalinnoissaan. Opetushallitus vastaisi opiskelijavalintarekisterin tuottamisesta ja ylläpidosta.

Opiskelijavalintarekisterin rinnalle toteutettaisiin *korkeakoulujen valtakunnallinen tietovaranto*. Tietovarantoon tallennettavia tutkintoja ja opiskeluoikeuksia koskevia tietoja käytettäisiin erityisesti korkeakoulun valitessa ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakevia omassa kiintiössään. Palveluun tallennettava tietosisältö on tietoa, jota korkeakoulut ylläpitävät opiskelijarekistereissään koulutustehtävänsä perustuen, ja palvelun tarkoituksena on tarjota tieto keskitetysti ja tietoturvallisesti hakujärjestelmän käyttöön rajoittamatta korkeakoulun mahdollisuutta käyttää ylläpitämäänsä tietoa muuhun koulutustehtävänsä liittyvään toimintaan henkilöitä koskevan tietosuojan turvaamisen edellyttämässä rajoissa.

Opiskelijavalintarekisterin ja korkeakoulujen valtakunnallisen tietovarannon avulla korkeakouluilla olisi harkintansa mukaan mahdollisuus kehittää joustavia siirtymiskäytäntöjä sekä koulutustarjontaa ja opiskelijaksi ottamista muuhun kuin tutkintoon johtavaan koulutukseen. Näillä toimenpiteillä tutkintoon johtavan koulutuksen aloituspaikkoja on mahdollista vapauttaa ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakeville ja toisaalta elinikäisen oppimisen periaate toteutuisi yhdenvertaisesti kaikille hakijaryhmille. Korkeakoulujen valtakunnallista tietovarantoa voitaisiin käyttää myös korkeakoulutuksessa aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen ja siten myös turhan päällekkäisen opiskelun välttämiseen. Tällä on osaltaan mahdollista lyhentää opintoaikoja ja nopeuttaa työelämään siirtymistä. Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaisi korkeakoulujen lukuun pitämänsä korkeakoulujen valtakunnallisen tietovarannon tuottamisesta ja teknisestä ylläpidosta.

Ensimmäisen vaiheen vaikutukset hakukäyttäytymiseen ja ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevien asemaan ehdotetaan arvioitavaksi välittömästi vuosien 2013 ja 2014 opiskelijavalintojen tulosten ja kokemusten perusteella.

Arvioinnin perusteella kuluvan vaalikauden aikana valmisteltaisiin esitys yliopistojen ja ammatti-korkeakoulujen hakujärjestelmän uudistamisen toisesta vaiheesta hyödyntäen ensimmäisestä vaiheesta saatuja kokemuksia. Yliopistolakia ja ammattikorkeakoululakia muutettaisiin siten, että *valittaessa opiskelijoita pelkästään alempaan tai sekä alempaan että ylempään korkeakoulututkintoon korkeakoulujen yhteishaun avulla valittaisiin ainoastaan henkilöitä, jotka eivät ole aikaisemmin Suomen korkeakoulujärjestelmässä suorittaneet korkeakoulututkintoa tai vastaanottaneet korkeakoulututkintoon johtavaa opiskelupaikkaa*. Korkeakoulututkinnon suorittaneet ja aikaisemmin opiskelupaikan vastaanottaneet valittaisiin yhteishaun ulkopuolella korkeakoulujen erillisillä hauilla.

Vaiheittaisella etenemisellä turvataan korkeakoulujen mahdollisuudet hallitusohjelman mukaisen mallin toteuttamiseen varaamalla riittävästi aikaa erillisten hakuväylien rakentamiseen ja niitä koskeviin korkeakoulukohtaisiin päätöksiin ja päätöksiin perustuvaan koulutustiedotukseen. Mittavien uudistuksien vaiheistaminen varmistaa myös korkeakoulujen sähköisen hakujärjestelmän käyttöön-

oton suunnitellussa aikataulussa sekä hakijasuman pienentymisen vuosikymmenen loppuun mennessä.

3 Esityksen vaikutukset

3.1 Taloudelliset vaikutukset

Nopeampi opintoihin sijoittuminen ja läpäisyajojen lyheneminen

Korkeakoulujen tutkintoon johtavaan koulutukseen hakeutuminen kootaan yhdeksi yhteishauksi, jossa hakijalle tarjotaan vain yhtä opiskelupaikkaa. Korkeakouluopintoihin sijoittuminen nopeutuu, kun tiedot koulutustarjonnasta ovat kattavasti saatavilla sekä hakijan että opinto-ohjauksen tarpeisiin. Toistuva opintoihin hakeutuminen vähenee, kun subjektiivisesti parhaan koulutusvaihtoehdon löytymiselle on paremmat edellytykset kuin erillisten hakuväylien tapauksessa. Korkeimman hyväksytyt hakutoiveen mukaisen opiskelupaikan tarjoaminen nopeuttaa hakijakohtaisen valinnan tuloksen selviämistä ja tehostaa opiskelupaikkojen jakamista.

Tutkintoon johtavan koulutuksen yhteishaun ohella tarjotaan korkeakouluille ja muille koulutuksen järjestäjille mahdollisuus esittää myös muu koulutustarjonta samassa keskitetyssä verkkopalvelussa. Osaamisen päivittämiseen ja elinikäiseen oppimiseen tarkoitettujen tutkintoon johtavan koulutuksen ulkopuolisten mahdollisuuksien tehokkaampi tarjoaminen vähentää yhteishaussa opiskelupaikoista kilpailevien joukkoa. Korkeakouluopintoihin pääsyn sujuvoitumisen lisäksi keskimääräiset opintojen läpäisyajat nopeutuvat, kun tutkintoon johtavassa koulutuksessa on vähemmän niitä, joiden tavoitteena ei ole suorittaa kyseistä tutkintoa.

Ensimmäistä korkeakoulututkintoon johtavaa opiskelupaikkaansa hakevien suosiminen nopeuttaa korkeakouluopintoihin sijoittumista, kun tutkintoon johtavia opiskelupaikkoja ei käytetä välivuosiin pyrittäessä toistamiseen todella tavoiteltuun opiskelupaikkaan. Muita kuin ensikertalaisia kannustetaan yhteishaun ulkopuolisten koulutusvaihtoehtojen hyödyntämiseen, kun pääosa tutkintoon johtavan koulutuksen aloituspaikoista on varattu ensikertalaisille.

Ensikertalaisia on nyt kaksi kolmesta kaikista tutkintoon johtavan koulutuksen aloittajista ja muillekin turvataan jatkossa mahdollisuus alan vaihtamiseen. Vuonna 2010 syksyllä alkaneeseen koulutukseen opiskelupaikan otti vastaan 56 540 opiskelijaa, joten ensikertalaisten suosiminen olisi voinut muuttaa tulosta noin 18 500 opiskelunsa aloittaneen kohdalla. Muiden kuin ensikertalaisten yhdenvertaiset mahdollisuudet turvaten voidaan arvioida, että esimerkiksi noin 10 000 opiskelupaikkaa enemmän olisi voitu tarjota ensikertalaisille ja näin vähentää heidän osuuttaan niin kutsutusta hakijasumasta.

Ensikertalaisten suosiminen nopeuttaa korkeakouluopintoihin sijoittumista, mutta niin kutsutun hakijasuman purkamisessa vaikuttaa koko tutkintoon johtavan koulutuksen kysynnän muuttuminen. Toistuvan opintoihin hakeutumisen vähentyminen, opiskelupaikkojen jakamisen tehostuminen ja muiden koulutusmahdollisuuksien tehokkaampi tarjoaminen vähentää kokonaisuudessa yhteishaussa hakevien määrää erityisesti muiden kuin ensikertalaisten joukossa.

Uudistuksen osana opiskelijavalinnan tarpeisiin koottava korkeakoulujen kansallinen tietovaranto mahdollistaa korkeakoulujen keskinäisten prosessien tehostamisen, kun korkeakoulut rakentavat tietovarantoa hyödyntäviä tietojärjestelmäpalveluita. Korkeakouluissa aiemmin suoritettuja tutkimuksia ja muita opintoja koskevan tiedon avulla korkeakoulutuksessa aiemmin hankitun osaamisen

tunnistaminen ja tunnustaminen mahdollistaa paremmin tarpeettomien päällekkäisten opintojen välttämisen. Ennen opintoja ja opintojen aikana opiskelijaliikkuvuuden puitteissa muissa korkeakouluissa suoritettujen opintojen tehokkaampi huomioiminen tutkinnoissa nopeuttaa valmistumisai-koja.

Mikäli tämä uudistus sekä muut työurien pidentämistä tukevat koulutukseen kohdistuvat toimenpi-teet, kuten koulutustarjontaa koskevan tiedon saatavuuden parantaminen, toisen asteen aikaisen oh-jauksen kehittäminen, koulutusrakenteen ja koulutustarjonnan kehittäminen, toteutuvat, korkeakou-luopintoihin pääsyn sujuvoitumisen ja opintojen keskimääräisten läpäisyajkojen lyhentymisen ko-konaisvaikutuksena arvioidaan työmarkkinoille siirryttävän tutkinnon suorittaneina vuotta aikai-semmin. Työurien pidentämisellä parannetaan julkisen talouden kestävyyttä.

Koulutuspaikkojen täyttöasteen tehostuminen yhteishaun sijoittelun myötä, tutkintoon johtavan koulutuksen väärinkäytön väheneminen, turhien päällekkäisten opintojen väheneminen ja koulutuk-sen läpäisyajkojen nopeutuminen vapauttavat korkeakoulujen resursseja muuhun toimintaan. Kor-keakoulun ja yhteiskunnan kannalta koulutusjärjestelmän resurssien tehokkaammalla käytöllä arvi-oidaan olevan merkittävää taloudellista vaikutusta, jonka tarkkaa määrää on kuitenkin vaikea arvi-oida.

Keskitettyjen tietojärjestelmäpalveluiden käytön tehostuminen

Ehdotetut uudistukset haku- ja valintaprosessiin edellyttävät niin merkittäviä muutoksia nykyisiin tietojärjestelmiin, ettei muutoksia ole tietojärjestelmien kehittämisen näkökulmasta mahdollista teh-dä nykyisten tietojärjestelmien pohjalta. Vanhojen tietojärjestelmien muuttamisen kalleuden lisäksi kokonaisvaltainen uudistaminen on perusteltua, jotta tietohallintolain (634/2011) edellyttämä yh-teismitallisuus ja yhteentoimivuus voidaan varmistaa samanaikaisten muiden kokonaisuuteen liitty-vien hankkeiden kanssa. Oppijan keskitettyjä verkkopalveluita uudistetaan koko opetustoimen osal-ta opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla SADe -ohjelmassa. Lisäksi korkeakoulujen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön yhteinen Rakenteellisen kehittämisen tukena tietohallinto (RAKETTI) -hanke uudistaa kokonaisvaltaisesti korkeakoulujen toimintaa tukevien tietojärjestelmien toteu-tusedellytyksiä. Oppijan verkkopalvelut ja RAKETTI -hanke muodostavat kiinteästi korkeakoulu-jen yhteishakuun liittyvän toiminnallisen kokonaisuuden.

Uusien tietojärjestelmien toteuttaminen tarkoittaa merkittäviä investointeja. Korkeakoulujen sähköi-sen hakujärjestelmäkokonaisuuden kehittämiskustannukset ovat yhteensä noin 5 miljoonaa euroa vuosina 2010–2013 (2010: 500 000, vuosina 2011–2013 1,5 miljoonaa euroa vuodessa). Yhdessä korkeakoulujen sähköisen hakujärjestelmäkokonaisuuden kanssa toteutetaan osin sitä tukevat kan-sallisen koulutustarjonnan esittämisen ja sähköisen asioinnin palvelut sekä kansallinen todennetun osaamisen rekisteri Oppijan verkkopalvelut -hankkeessa. Oppijan verkkopalvelut ovat osa valtiovai-ministeriön koordinoiman SADe -ohjelman erillistä rahoitusta. Korkeakoulujen sähköisen haku-järjestelmäkokonaisuuden ja Oppijan keskitettyjen verkkopalveluiden toteuttaminen tapahtuu yhtei-selle pohjalle samoja tietojärjestelmäpalveluita jakaen. Tästä syystä taloudellisten vaikutusten arvi-oinnissa on investoinnin kokonaislaajuuden osalta otettava huomioon myös Oppijan verkkopalve-luiden toteuttamisen kokonaiskustannukset: hakeutujan palveluiden ja todennetun osaamisen rekis-terin toteuttamiseen on arvioitu maksavan yhteensä noin (täydentyä myöhemmin) euroa vuosina 2010–2014.

Järjestelmän toimivuus edellyttää nykyistä kattavampaa koulutustarjontatietoa sekä myös tutkinto-tietojen, opintosuorustietojen ja opiskeluoikeuksia koskevien tietojen saatavuutta. Näiden tietojen keräämisestä ja hallinnoinnista aiheutuu kustannuksia keskitetysti Opetushallitukselle ja korkeakou-

lujen kansallista tietovarantoa korkeakoulujen lukuun ylläpitävällä opetus- ja kulttuuriministeriölle sekä erikseen korkeakouluille.

Korkeakoulujen sähköisen haku- ja valintajärjestelmän käyttöönottoon saakka ylläpidetään myös nykyisiä hakeutumista ja opiskelijavalintaa tukevia tietojärjestelmiä. Opetushallituksen ylläpitämien keskitettyjen palveluiden osalta tietojärjestelmien ylläpitämisen lisäksi tehdään vain välitöntä korjausta vaativia kehittämistoimenpiteitä.

Uusien tietojärjestelmäpalveluiden käyttöönoton jälkeen Opetushallituksen osalta ylläpitokustannukset muodostuvat pääkäyttäjätehtävistä, käyttökustannuksista ja välttämättömästä pienkehityksestä, jolla hallitaan toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia. Korkeakoulujen sähköisen haku- ja valintajärjestelmäkokonaisuuden ylläpitovaiheessa järjestelmän keskitetyt kustannukset eivät ylitä nykyisten Opetushallituksen ylläpitämien ammattikorkeakoulujen hakujärjestelmien ja yliopistojen hakujärjestelmän sekä niihin liittyvien muiden tietojärjestelmien ylläpidon kokonaiskustannuksia. Koko opetustoimen tasolla Oppijan keskitettyjen verkkopalveluiden myötä nykyisten tasoilla kustannuksilla voidaan saavuttaa merkittävästi laadukkaampi ja kansalaisia paremmin palveleva kokonaisuus, jossa tarjotaan kokonaan uusia palveluita sekä nykyisille että uusille hakijaryhmille.

Taloudelliset vaikutukset korkeakouluille

Uusien tietojärjestelmien kehittämisestä ja käyttöönottamisesta syntyy korkeakouluille kustannuksia. Opetushallituksen ja RAKETTI -hankkeen tuottamien keskitettyjen ja yhteisten palveluiden määrittäminen edellyttää korkeakoulujen asiantuntijoiden työpanosta. Merkittävimmät kustannukset syntyvät kuitenkin uusien tietojärjestelmien käyttöönottamisesta. Kaikille korkeakouluille syntyy kustannuksia valtakunnallisten palveluiden edellyttämien tutkintoihin, opintosuorituksiin ja opiskeluoikeuksiin liittyvien tietojen siirtämisen järjestämisestä. Käytännössä tarvitaan investointeja korkeakoulujen opiskelija-, tutkinto-, opintosuoritus- ja opiskeluoikeustietoja tallentaviin rekistereihin, jotta niiden tieto saadaan yhteismitalliseen muotoon. Lisäksi tarvitaan investointeja tietojärjestelmäratkaisuihin joilla tiedot kootaan korkeakoulujen kansalliseen tietovarantoon.

RAKETTI -hankkeessa organisoidaan ja toteutetaan yhteisellä tasolla korkeakoulujen sähköisen hakujärjestelmäkokonaisuuden edellyttämien tietojen kokoaminen korkeakoulujen kansalliseen tietovarantoon. Lisäksi RAKETTI -hankkeen puitteissa korkeakoulut voivat toteuttaa sähköisen ilmoittautumisen mahdollistavat palvelut uusille opiskelijoille, jolloin oppijalle tarkoitetut sähköiset palvelut muodostaisivat saumattoman kokonaisuuden hakeutumisesta opintojen aloittamiseen. Ilmoittautumisen sähköistäminen tuottaisi korkeakouluille säästöjä asiakaspalvelutyön vähentymisenä, mutta toisaalta ilmoittautumispalvelun kehittäminen ja ylläpito muodostaa kustannuksia korkeakouluille.

Korkeakouluille ehdotettu keskitettyjen tietojärjestelmäpalveluiden uudistaminen mahdollistaa omista hakeutumisen ja opiskelijavalinnan tietojärjestelmistä luopumisen. Kustannussäästöjä syntyy tietojärjestelmien välittömistä käyttökustannuksista ja kehittämisestä. Opiskelijavalintojen järjestämiseen eli tietojärjestelmien käyttöön liittyvät henkilöstökustannukset eivät poistu korkeakouluilta, mutta niiden tehtäväsisältöä voidaan kehittää. Erillisten tietojärjestelmien käytön hallittu päättäminen ja Opetushallituksen ylläpitämien palveluiden käyttöön siirtyminen edellyttää korkeakouluilta investointeja erityisesti yliopistojen osalta asiantuntijoiden työpanoksena, kun valintaperusteet on muunnettava ja siirrettävä uusien tietojärjestelmien ymmärtämään muotoon.

Opetushallituksen ylläpitämien uusien tietojärjestelmäpalveluiden ja korkeakoulujen kansallisen tietovarannon hyödyntäminen myös muuhun opiskelijaksi ottamiseen tuottaa korkeakouluille mer-

kittäviä säästöjä, kun nykyisistä erillisistä tietojärjestelmäpalveluista voidaan luopua. Esimerkiksi avoimen yliopiston ja avoimen ammattikorkeakoulun koulutukseen hakeutumiseen liittyvien palveluiden osalta ja korkeakoulujen välisen opiskelijaliikkuvuuden alueella tehostumis- ja säästöpotentiaali on merkittävä. Koko uudistuksen myötä korkeakoulujen hakuun ja valintaan liittyvien tietojärjestelmäpalveluiden kustannukset ja palveluiden järjestämiseen liittyvät kokonaiskustannukset tulevat pysymään samalla tasolla samalla, samalla kun palveluiden kattavuus ja laatu huomattavasti paranee, kun muun muassa voidaan tarjota uusia palveluita uusille hakijaryhmille.

Muun muassa korkeakoulukelpoisuuden osoittavien liitteiden toimittamisen ja pohjakoulutusta koskevien tietojen jakamisen osalta saavutetaan alentuneita kustannuksia hakeutujille ja tuottavuushyötyjä opiskelijavalintojen järjestämisessä. Uudet tietojärjestelmäpalvelut ja yhtenäistetyt yleistä korkeakoulukelpoisuutta koskevat säädökset mahdollistavat hakijakohtaisen tiedon jakamisen eri hakukohteiden välillä ja tietojen hyödyntämisen opiskelijavalinnassa ja hakijan luvan perusteella myös muussa korkeakoulujen toiminnassa.

Mikäli koulutukseen hakeutumisvelvoite työmarkkinatuen ehtona laajenee korkeakoulujen yhteisen yhteishaun myötä myös yliopistojen hakukohteita koskevaksi, syntyy vähäisiä korkeakoulukohtaisia kustannuksia neuvonta- ja tiedonluovutuspalveluiden toteuttamisesta.

3.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Korkeakoulutuksen yhteinen yhteishaun käyttöönottamisen ja ensikertalaisten erityiskohtelun myötä koulutustiedotukseen kohdistuu siirtymävaiheessa paljon vaatimuksia. Korkeakoulujen on järjestettävä oma tiedotuksensa hakijoille sekä opintojen ja hakeutumisen ohjaamiseen osallistuville tahoille siten, että hakijoille muodostuu oikea kuva siitä, mitä hakeminen, sijoittelu ja ensikertalaisten kiintiön ulkopuolelle siirtävä opiskelupaikan vastaanottaminen merkitsevät. Myös jo nykyisin tutkinnon suorittaneiden, alan vaihtoa harkitsevien hakijoiden osalta uuden tilanteen selvittäminen edellyttää koulutustiedotuksen toimenpiteitä. Siirtymävaiheen jälkeen koottu ja yhtenäinen koulutustarjonnan esittäminen ja yhteinen yhteishakuväylä vapauttaa korkeakoulujen tiedotus- ja neuvontaresursseja hakuväyliin liittyvästä tiedottamisesta koulutuksen markkinointiin ja opiskelijarekrytointiin sekä opintojen sisältöön liittyvään neuvontaan.

Ensikertalaisten suosimismahdollisuuteen liittyvän säädöksen myötä korkeakoulujen on eri hakijaryhmien yhdenvertaisen kohtelun turvaamiseksi rakennettava joustavia siirtymisväyliä sekä alan vaihtamisen mahdollisuuden turvaavia erillisiä hakuväyliä. Näiden toimenpiteiden edistymistä arvioidaan osana uudistuksen ensimmäisen vaiheen arviointia vuonna 2014.

Korkeakoulujen opiskelijahaun prosessit yhtenäistyvät ja virtaviivaistuvat. Tietojärjestelmien kokonaisuuden uudistamisen seurauksena yhteentoimivuus keskitettyjen ja korkeakoulujen omien järjestelmien välillä paranee ja hallinnollinen työ sujuvoituu. Esimerkiksi nykyisin manuaalisesti hoidettava opiskelupaikan vastaanottamisen ja tätä seuraavat läsnäoloilmoittautuminen ja ylioppilaskunnan jäsenmaksun maksaminen voidaan siirtää sähköiseen palveluun myös ensimmäistä kertaa ilmoittautuvien osalta. Toiminnan tehokkuutta edistää myös se, että korkeakoulujen opiskelun ja opetuksen tukipalveluiden kokonaisarkkitehtuuria (RAKETTI -hanke) ja toisaalta Opetushallitukseen keskitettyjen tietojärjestelmien kokonaisuutta uudistetaan sillä periaatteella, että tietoa tarvitsee syöttää vain yhteen paikkaan ja sitä voidaan tämän jälkeen käyttää sekä korkeakoulun omissa palveluissa että keskitetyissä palveluissa.

Korkeakoulujen opiskelijaksi ilmoittautumisesta tulee opiskelupaikan vastaanottamiseen rinnastettava toimenpide myös sellaisessa korkeakoulututkintoon johtavassa opiskelijoiden ottamisessa, missä yhden opiskelupaikan säännökseen kuuluvaa opiskelupaikan vastaanottamista ei ole tarvinnut hallinnoida. Jotta kaikki korkeakoulututkintoon johtavat opiskelupaikat voidaan huomioida muodostettaessa hallituksen esityksessä ehdotettuja hakijaryhmiä, täytyy korkeakoulujen jatkossa tallentaa korkeakoulujen kansalliseen tietovarantoon kaikki korkeakoulututkintoon johtavat opiskelupaikat viimeistään korkeakouluun ilmoittautumisen tuloksena.

Korkeakoulu toimittaa lainsäädännön velvoittamana tietoja eri viranomaisille. Ensinnäkin viranomaiset edellyttävät tietoa korkeakoulun toimintaan liittyvää seuranta- ja korkeakoululaitoksen ohjaamista varten. Toiseksi viranomaiset vaativat korkeakouluilta tietoa myös yksittäisiin henkilöihin kohdistuvia hallintotoimia varten, esimerkiksi opintotuen valvontaan ja työvoimapolitiisiin päätöksiin liittyen. Kolmanneksi korkeakoulun varsinaisen toiminnan yhteydessä korkeakoulu vaihtaa tietoa eri viranomaisten kanssa. Korkeakoulut sekä opetus- ja kulttuuriministeriö pyrkivät yhteisessä RAKETTI -hankkeessaan mahdollistamaan tietojen välittämisen viranomaisille suoraan korkeakoulujen kansallisesta tietovarannosta.

Korkeakoulutuksen yhteisen yhteishaun perusteella saadaan realistinen kokonaiskuva todellisista hakijamääristä, jotka nykyisin hämärtyvät samojen hakijoiden hakiessa useissa eri hakuväylissä.

3.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Tavoitteena on opiskelua ja koulutustarjontaa koskevan tiedon sekä hakujärjestelmän integroituminen hakijan ja opinto-ohjauksen näkökulmasta selkeäksi kokonaisuudeksi. Korkeakouluopintoihin pääsyn sujuvoitumisella arvioidaan olevan erityisesti hakijoiden kannalta suuri merkitys palveluiden parantumisen myötä. Nykyisin pelkästään tutkintoon johtavaan korkeakoulukoulutukseen hakeutumiseen on kuusi erillistä valtakunnallista väylää sekä erityisesti yliopistojen maisteritason opintojen osalta kokonaan hajautunut korkeakoulu-, tiedekunta ja jopa hakukohdekohtaisten hakuväylien joukko (tästä poikkeuksena kymmenelle yliopistolle vieraskielisiä maisterivaiheen hakuja kokoava University Admissions Finland). Korkeakoulusektorit yhdistävää tietoa ei ole tarjolla.

Korkeakoulujen tutkintoon johtava koulutustarjonta kootaan samaan yhteishakuun, jotta samaan tutkintoon johtavat koulutukset ja hakuväylät olisivat hakijoiden saavutettavissa. Tämä vahvistaa myös duaalimallia, kun hakijoille syntyy parempi kokonaiskuva korkeakouluopintojen tarjonnasta. Kaikkien korkeakoulujen hakukohteet esitetään yhtäläisesti samassa palvelussa, jolloin ammattikorkeakoulut rinnastuisivat vahvemmin yliopistoihin samantasoisena korkeakoulutuksena, jolla on erilaiset tavoitteet. Hakijan tarpeita ja tilannetta vastaava koulutus voi jatkossa paremmin löytyä korkeakoulusektorin toiselta laidalta tai aiemmin erilliseen hakuväylään ryhmiteltyinä.

Ensimmäistä korkeakoulututkintoon johtavaa opiskelupaikkaa hakevien jakaminen omaksi ryhmäkseen nopeuttaa korkeakouluopintoihin sijoittumista. Aikaisemmin korkeakouluopintoihin sijoittumista on pyritty nopeuttamaan muun muassa vastavalmistuneille ylioppilaille annettavilla lisäpisteillä, mikä on kohdistunut vain tiettyyn toisen asteen koulutuksen päättäneiden joukkoon. Uudistuksen myötä korkeakouluopintoihin sijoittumisen nopeuttamista edistetään tehokkaammin toimenpiteillä, jotka kohdistuvat kaikkiin ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakeviin eivätkä siten ole ongelmallisia yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksen näkökulmasta.

Uuden korkeakoulujen tutkintoon johtavan koulutuksen yhteishaun ja siihen kuuluvan sijoittelun seurauksena opiskelupaikkoja ei enää jää vastaanottamatta siksi, että opiskelijalle on tarjottu useaa

opiskelupaikkaa, joista hän voi valita vain yhden. Tarjotusta paikasta kieltäytyisivät enää vain Suomen ulkopuolelta mieluisamman opiskelupaikan saaneet ja muuten korkeakoulutukseen hakeutumisesta luopuneet. Uudessa tilanteessa voi syntyä joukko, joka muuttaa mieltään joistain alemman hakutoiveen kohteistaan ja päättää olla vastaanottamatta niissä paikkoja, säilyäkseen ensimmäistä opiskelupaikkaa hakevien ryhmässä korkeampaan hakutoiveeseensa. Oletettavasti kuitenkin hakutoiveet ovat todellisia toiveita eli kaikkiin hakutoiveisiin tarjottu opiskelupaikka otetaan vastaan. Tiukasti tiettyä opiskelupaikkaa tavoittelevat eivät enää hae ja ota vastaan muita opiskelupaikkoja.

Työmarkkinatuen ehtona oleva koulutukseen hakeutumisvelvoite koskee nykyisin myös yhteishakua ammattikorkeakouluihin. Kun ehdotuksen mukaan ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin haetaan samassa yhteishaussa, tulee arvioida erikseen, miten koulutukseen hakeutumisvelvoitetta koskevaa sääntelyä on syytä tarkistaa ehdotettava lainsäädäntö huomioden. Samassa yhteishaussa olevien, keskenään hakutoivejärjestykseen asetettavien hakukohteiden osalta olisi ongelmallista, jos toisiin kohteisiin hakeminen täyttää hakeutumisvelvoitteen ja toisiin kohteisiin hakeutuminen ei. Työmarkkinatuen ehtona olevaa koulutukseen hakeutumisvelvoitetta tulee arvioida myös ehdotettavan lain mukaisen kiintiöinnin näkökulmasta hakijan oikeuksiin ja mahdolliseen syrjäytymisriskiin vaikuttavana tekijänä.

Eri selvitysten mukaan useimmissa Euroopan maissa korkeakouluissa on enemmän naisopiskelijoita kuin miesopiskelijoita kaikilla kolmella syklillä. Eurostudent IV -tutkimuksen mukaan vertailuun osallistuneista 24 maasta ainoastaan Saksassa, Turkissa ja Sveitsissä on tasainen sukupuolijakauma.

(Täydentyy myöhemmin sukupuolten välistä tasa-arvoa koskevan vaikutusarvion osalta.)

4 Asian valmistelu

4.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämisen taustalla on jo pitkään ollut tarve keventää ja tehostaa korkeakoulujen opiskelijavalintoja ja sitä kautta nopeuttaa korkeakoulutukseen siirtymistä. Opiskelijavalintojen kehittämistä ja korkeakoulujen yhteishakua koskevia kehittämissuunnitelmia on tarkasteltu useissa, erityisesti opetus- ja kulttuuriministeriön selvitysmies- ja työryhmämuistioissa (esim. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:12, 2005:17, 2004:9, 2003:29, 2003:26). Nykyinen yliopistojen sähköinen hakujärjestelmä ja yhteishaku sekä ammattikorkeakoulujen sähköiset hakujärjestelmät ja niiden kautta toteutettavat yhteishaut pohjautuvat edellä mainittujen muistioiden ehdotuksiin.

Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmaan vuonna 2007 sisältyneen työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelmaa koskevan kirjauksen mukaan työvoiman saatavuuden parantamiseksi edistetään toimenpiteitä, jotka tähtäävät muun muassa opiskeluaikojen tiivistämiseen ja työurien pidentämiseen.

Opetusministeriö asetti marraskuussa 2008 edelleen toimivan ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijavalintojen, sähköisten hakujärjestelmien ja valtakunnallisten yhteishakujen kehittämissuunnitelman. Kehittämissuunnitelman tehtävänä on ollut koordinoita ja tukea ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijavalintojen kehittämistä sekä määrittää ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen sähköisten hakujärjestelmien ja valtakunnallisten yhteishakujen kehittämissuunnitelmia.

Matti Vanhasen II hallituksen politiikkariihen kannanoton (24.2.2009) mukaan uusien ylioppilaiden siirtymistä korkeakouluasteen opintoihin nopeutetaan ja pääsykoejärjestelmää uudistetaan yhdessä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kanssa siten, että sähköistä hakujärjestelmää ja ylioppilastutkintoa hyödynnetään nykyistä tehokkaammin.

Opetusministeriö asetti politiikkariihen tavoitteiden toteuttamiseksi huhtikuussa 2009 työryhmän, jonka tehtävänä oli muun muassa kartoittaa toiselta asteelta korkeakouluopintoihin siirtymisen nykytilanne ja ongelmakohdat ja tehdä esitykset, joilla nuorten koulutuksesta työelämään siirtymistä voidaan nopeuttaa. Koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista pohtineen työryhmän muistio (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:11) sisältää muun muassa ehdotukset korkeakoulujen yhteiseen valtakunnalliseen yhteishakuun siirtymisestä ja uusien ylioppilaiden erilliskiintiön käyttöön ottamisesta opiskelijavalinnoissa.

Hallituksen esityksessä valtion talousarvioksi vuodelle 2011 (HE 126/2010 vp) todetaan, korkeakoulujen yhteinen sähköinen hakujärjestelmä valmistellaan otettavaksi käyttöön vuonna 2013.

Opiskelijavalintojen uudistamista on valmisteltu tiiviissä yhteistyössä korkeakoulujen, opiskelijajärjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa muun muassa opetus- ja kulttuuriministeriön asettamissa ryhmissä sekä ryhmien, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen järjestämissä seminaareissa. Opetus- ja kulttuuriministeriö järjesti keväällä 2011 yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen edustajille koulutusaloittaisia tilaisuuksia tutkinto- ja koulutusvastuusäädösten uudistamisesta ja opiskelijavalintojen kehittämisestä.

Korkeakoulut ja opiskelijajärjestöt ovat voineet osallistua myös sähköisen hakujärjestelmän uudistamiseen. Opetushallitus laati sähköisen hakujärjestelmän esiselvityksen, josta pyydettiin lausunnot korkeakouluilta ja opiskelijajärjestöiltä toukokuussa 2011. Järjestelmää ja sen kautta järjestettävää yhteishakua koskevaa tavoitetilaa on tarkennettu mm. esiselvitystä koskevien lausuntojen pohjalta ja meneillään olevassa tavoitetilan määrittelyvaiheessa. Korkeakoulut ovat voineet osallistua kehittämistyöhön työpajatyöskentelyssä myös korkeakoulujen sähköistä haku- ja valintajärjestelmää koskevan määrittelyvaiheen aikana. Haku- ja valintajärjestelmän kehittämistä ohjaa opetus- ja kulttuuriministeriön asettama ohjausryhmä, jossa on sekä korkeakoulujen että opiskelijajärjestöjen edustajia.

Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman (22.6.2011) mukaan korkeakouluopintoihin pääsyä sujuvoitetaan ja opiskelijavalinnan päävalinnat varataan hakijoille, joilla ei ole aiempaa vastaavan tasoista tutkintoa tai opiskeluoikeutta. Hallitusohjelman mukaan opiskelijat valitaan pääsääntöisesti nykyistä laajempiin koulutusalakokonaisuuksiin, alakohtaiset erot huomioiden. Lisäksi luodaan joustavia siirtymämahdollisuuksia korkeakoulujen sisällä ja välillä muun muassa erillisvalintoja kehittämällä. Näillä keinoin puretaan hakijasuma vuosikymmenen loppuun mennessä.

4.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Hallituksen esitysluonnoksesta on pyydetty yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sekä muiden keskeisten sidosryhmätahojen lausunnot. Lausunnoissa...

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Yliopistolaki

36 §. *Opiskelijaksi ottaminen.* Säännöksen 1 momenttiin ei ehdoteta muutoksia.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteisestä yhteishausta, jonka avulla yliopisto valitsisi opiskelijat pelkästään alempaan korkeakoulututkintoon, sekä alempaan että ylempään korkeakoulututkintoon ja pelkästään ylempään korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin, jollei valtioneuvoston asetuksella toisin säädetä. Yhteishaussa käytettäisiin rekisterilaissa tarkoitettua opiskelijavalintarekisteriä kuten nykyisinkin.

Käytännössä yhteishaku ei kuitenkaan sovellu kaikkeen tutkintoon johtavaan koulutukseen hakeutumiseen. Tämän vuoksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain nojalla annettavassa korkeakoulujen yhteishakua koskevassa valtioneuvoston asetuksessa olisi tarkoitus säätää, että korkeakoulujen yhteishakua ei käytetä otettaessa opiskelijoita työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen tai Euroopan unionin rakennerahastoista rahoitettavaan koulutukseen taikka otettaessa siirto-opiskelijoita toisesta korkeakoulusta tai otettaessa kaksoistutkintoa suorittavia opiskelijoita. Yliopisto voisi lisäksi päättää jättää yhteishaun ulkopuolelle vieraskielisen koulutuksen sekä sellaisen rajatulle kohderyhmälle suunnatun koulutuksen, johon korkeakoulu on määritellyt hakukelpoisuuden erikseen esimerkiksi silloin, kun hakijaryhmän tilanteen huomioiden on noudatettava yhteishausta poikkeavia aikatauluja. Säännös vastaisi nykyisiä ammattikorkeakoulujen yhteishaun soveltamisalaa koskevia säännöksiä.

Ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevien aseman parantamiseksi 2 momentissa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi, että aikaisemmin Suomen korkeakoulujärjestelmässä korkeakoulututkinnon suorittaneet tai korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan vastaanottaneet hakijat voitaisiin valita yhteishaussa omassa kiintiössään. Säännöksellä on tarkoitus nopeuttaa korkeakouluopintojen aloittamista ja turvata mahdollisimman monelle hakijalle opiskelupaikka sekä saattaa ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakevat yhdenvertaiseen asemaan jo opiskelupaikan saaneiden kanssa, jotka jo korkeakouluopintoja suorittaneina voivat menestyä valintakokeissa ensikertalaisia paremmin. Koska esityksellä pyritään nopeuttamaan Suomen korkeakoulujärjestelmän tarjoamaan tutkintoon johtavaan opetukseen pääsemistä ja koska Suomen korkeakoulujärjestelmän ulkopuolella vastaanotetuista opiskelupaikoista on mahdotonta saada kattavaa tietoa, kiintiöihin jakaminen olisi mahdollista ainoastaan sellaisten aiemmin vastaanotettujen tutkintoon johtavien opiskelupaikkojen perusteella, jotka kuuluvat Suomen korkeakoulujärjestelmään. Suomen korkeakoulujärjestelmään kuuluvista tutkinnoista säädetään korkeakoulututkintojen järjestelmästä annetussa asetuksessa (464/1998). Ehdotettavan säännöksen nojalla yliopistot voisivat päättää siitä, kuinka monta tutkintoon johtavan koulutuksen aloituspaikkaa varataan hakijoille, joilla ei ole suomalaisessa korkeakoulussa suorittua tutkintoa ja jotka eivät ole aiemmin ottaneet vastaan opiskelupaikkaa suomalaisessa korkeakoulussa. Tämän kiintiön sisällä hakijat voidaan jakaa koulutustaustan perusteella eri ryhmiin kuten nykyisinkin. Yliopistot päättävät autonomiansa perusteella itsenäisesti siitä, käyttävätkö säännöksen tarkoittamaa kiintiöintiä ja miten jakavat aloituspaikat kiintiöiden välillä niitä käyttäessään.

Ehdotettavan säännöksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole saattaa aiemmin opiskelupaikan saaneita kohtuuttomasti erilaiseen asemaan ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakeviin nähden. Yliopistojen tulisi nykyistä paremmin mahdollistaa opintojen aloittaminen aiempien opintojen ja suoritettujen tutkintojen osien perusteella ja luoda heitä varten joustavia siirtymis- ja hakumahdollisuuksia korkeakoulujen ja korkeakoulujärjestelmän sisällä. Näiden siirtymis- ja hakumahdollisuuksien sekä ehdotettavien valintakiintiöiden käyttö on kokonaisuus, jossa yliopistojen tulee huolehtia siitä, ettei mikään hakijaryhmä joudu kohtuuttomasti erilaiseen asemaan. Alan vaihtamisen tulee olla mahdollista myös sellaiselle alalle, jossa aiempia opintoja ei ole mahdollista hyödyntää vaan opinnot joudutaan aloittamaan alusta. Alan vaihtamismahdollisuus on myös turvattava riippumatta aiemmissä opinnoissa saavutetusta menestyksestä.

Ehdotettavan voimaantulosäännöksen mukaan säännöstä hakijoiden jakamisesta erilliseen kiintiöön aiemmin vastaanotetun korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan perusteella sovellettaisiin ensimmäisen kerran otettaessa opiskelijoita syksyllä 2013 alkavaan koulutukseen. Koska ehdotettavan lain mukaan opiskelupaikan vastaanottamisella saattaa hakijan kannalta olla merkittävä vaikutus tuleviin hakuväyliin, ehdotettavassa 2 momentissa tarkoitettua hakijoiden jakamista erilliseen kiintiöön aiemmin vastaanotetun korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan perusteella sovellettaisiin lain voimaantulosäännöksen mukaan hakijaan, joka on ottanut opiskelupaikan vastaan koulutuksesta, joka alkaa syksyllä 2013 tai sen jälkeen. Tällä varmistettaisiin hakijan mahdollisuudet arvioida opiskelupaikan vastaanottamisen merkitys omia koulutuspolkuja koskevien suunnitelmien kannalta. Suoritetun korkeakoulututkinnon perusteella hakijat voidaan valita omassa kiintiösään jo syksyn 2013 opiskelijavalinnoissa.

Pykälän 3 momentti vastaisi nykyistä 2 momenttia. Säännöksen mukaan yliopistot päättäisivät itsenäisesti opiskelijavalinnan perusteista ja soveltaisivat hakijoihin yhdenmukaisia valintaperusteita. Edellä 2 momentissa tarkoitettujen kiintiöiden sisällä hakijat voidaan jakaa koulutustaustan perusteella eri ryhmiin kuten nykyisinkin.

38 §. *Opiskelupaikan vastaanottaminen.* Voimassa olevan säännöksen 1 momenttiin sisältyy yhden opiskelupaikan säännös ja siihen liittyvä lukukauden määrittely. Yhden opiskelupaikan säännös menettää merkityksensä, kun korkeakoulujen uudessa yhteishakujärjestelmässä hakija voisi tulla hyväksytyksi vain yhteen hakukohteeseen. Pykälässä säädettäisiin jatkossa ainoastaan opiskelupaikan vastaanottamiseen liittyvistä menettelyistä.

1.2 Ammattikorkeakoululaki

20§. *Kelpoisuus ammattikorkeakouluopintoihin.* Korkeakoulujen yhteiseen hakujärjestelmään siirtymisen vuoksi ammattikorkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta koskeva kelpoisuussäännös ehdotetaan yhtenäistettäväksi voimassa olevan yliopistolain 37 §:n 1 momentin kanssa. Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voitaisiin ehdotettavan 1 momentin mukaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetussa laissa (672/2005) tarkoitetun tutkinnon, vähintään kolmivuotisen ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavat aikaisemmat opinnot, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon tai niitä vastaavan aikaisemman tutkinnon taikka ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden korkeakouluopintoihin. Lain perusteella kelpoinen ei siten olisi henkilö, joka on suorittanut ainoastaan lukion oppimäärän tai joka on suorittanut kolmevuotista ammatillista perustutkintoa suppeamman

tutkinnon. Esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi säännöksen 2 momenttia, jonka mukaan ammattikorkeakoulu voi ottaa opiskelijaksi myös muun kuin 1 momentissa tarkoitetun henkilön, jolla ammattikorkeakoulu katsoo olevan riittävät tiedot ja taidot opintoja varten. Esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi myöskään ylempää ammattikorkeakoulututkintoa koskevaa kelpoisuussäännöstä.

22 §. *Opiskelijavalinta ja opiskelupaikan vastaanottaminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä, että opiskelijat ottaa ammattikorkeakoulu. Voimassa olevan 3 momentin mukaan opiskelijat ottaa ammattikorkeakoulu sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella tarvittaessa säädetään. Ammattikorkeakouluista annetun valtioneuvoston asetuksen 18 §:n 1 momentin mukaan opiskelija otetaan koulutusohjelmaan tai koulutusohjelman suuntautumisvaihtoehtoon. Tästä hakukohdetta koskevasta rajauksesta ehdotetaan luovuttavaksi, joten jatkossa ammattikorkeakoulu voisi itse vapaammin määrittellä hakukohteen. Opiskelijalle tulee kuitenkin opiskelijavalinnan yhteydessä olla selvää, minkä tutkinnon suorittamisoikeus hänellä on.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteisestä yhteishausta, jonka avulla ammattikorkeakoulu valitsisi opiskelijat ammattikorkeakoulututkintoon ja ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin. Ammatillisesta opettajankoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettuun ammatilliseen opettajankoulutukseen voitaisiin hakea omassa yhteishaussa kuten nykyisinkin. Yhteishaussa käytettäisiin rekisterilaissa tarkoitettua opiskelijavalintarekisteriä kuten nykyisinkin.

Käytännössä yhteishaku ei kuitenkaan sovellu kaikkeen tutkintoon johtavaan koulutukseen hakeutumiseen. Tämän vuoksi ammattikorkeakoululain ja yliopistolain nojalla annettavassa korkeakoulujen yhteishakua koskevassa valtioneuvoston asetuksessa olisi tarkoitus säätää, että korkeakoulujen yhteishakua ei käytetä otettaessa opiskelijoita työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen tai Euroopan unionin rakennerahastoista rahoitettavaan koulutukseen taikka otettaessa siirto-opiskelijoita toisesta korkeakoulusta tai otettaessa kaksoistutkintoa suorittavia opiskelijoita. Ammattikorkeakoulu voisi lisäksi päättää jättää yhteishaun ulkopuolelle vieraskielisen koulutuksen sekä sellaisen rajatulle kohderyhmälle suunnatun koulutuksen, johon korkeakoulu on määritellyt hakukelpoisuuden erikseen esimerkiksi silloin, kun hakijaryhmän tilanteen huomioiden on noudatettava yhteishausta poikkeavia aikatauluja. Säännös vastaisi nykyisiä ammattikorkeakoulujen yhteishaun soveltamisalaa koskevia säännöksiä.

Ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevien aseman parantamiseksi 2 momentissa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi, että aikaisemmin Suomen korkeakoulujärjestelmässä korkeakoulututkinnon suorittaneet tai korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan vastaanottaneet hakijat voitaisiin valita yhteishaussa omassa kiintiössään. Säännöksellä on tarkoitus nopeuttaa korkeakouluopintojen aloittamista ja turvata mahdollisimman monelle hakijalle opiskelupaikka sekä saattaa ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakevat yhdenvertaiseen asemaan jo opiskelupaikan saaneiden kanssa, jotka jo korkeakouluopintoja suorittaneina voivat menestyä valintakokeissa ensikertalaisia paremmin. Koska esityksellä pyritään nopeuttamaan Suomen korkeakoulujärjestelmän tarjoamaan tutkintoon johtavaan opetukseen pääsemistä ja koska Suomen korkeakoulujärjestelmän ulkopuolella vastaanotetuista opiskelupaikoista on mahdotonta saada kattavaa tietoa, kiintiöihin jakaminen olisi mahdollista ainoastaan sellaisten aiemmin vastaanotettujen tutkintoon johtavien opiskelupaikkojen perusteella, jotka kuuluvat Suomen korkeakoulujärjestelmään. Suomen korkeakoulujärjestelmään kuuluvista tutkinnoista säädetään korkeakoulututkintojen järjestelmästä annetussa asetuksessa (464/1998). Ehdotettavan säännöksen nojalla ammattikorkeakoulut voisivat päättää siitä, kuinka monta tutkintoon johtavan koulutuksen aloituspaikkaa varataan hakijoille, joilla ei ole suomalaisessa korkeakoulussa suoritettua tutkintoa ja jotka eivät ole aiemmin ottaneet vastaan opiskelupaikkaa suomalaisessa kor-

keakoulussa. Tämän kiintiön sisällä hakijat voidaan jakaa koulutustaustan perusteella eri ryhmiin kuten nykyisinkin. Ammattikorkeakoulut päättävät itsenäisesti siitä, käyttävätkö säännöksen tarkoittamaa kiintiöintiä ja miten jakavat aloituspaikat kiintiöiden välillä niitä käyttäessään.

Ehdotettavan säännöksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole saattaa aiemmin opiskelupaikan saaneita kohtuuttomasti erilaiseen asemaan ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakeviin nähden. Ammattikorkeakoulujen tulisi nykyistä paremmin mahdollistaa opintojen aloittaminen aiempien opintojen ja suoritettujen tutkintojen osien perusteella ja luoda heitä varten joustavia siirtymis- ja hakumahdollisuuksia korkeakoulujen ja korkeakoulujärjestelmän sisällä. Näiden siirtymis- ja hakumahdollisuuksien sekä ehdotettavien valintakiintiöiden käyttö on kokonaisuus, jossa ammattikorkeakoulujen tulee huolehtia siitä, ettei mikään hakijaryhmä joudu kohtuuttomasti erilaiseen asemaan. Alan vaihtamisen tulee olla mahdollista myös sellaiselle alalle, jossa aiempia opintoja ei ole mahdollista hyödyntää vaan opinnot joudutaan aloittamaan alusta. Alan vaihtamismahdollisuus on myös turvattava riippumatta aiemmissa opinnoissa saavutetusta menestyksestä.

Ehdotetun voimaantulosäännöksen mukaan säännöstä hakijoiden jakamisesta erilliseen kiintiöön aiemmin vastaanotetun korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan perusteella sovellettaisiin ensimmäisen kerran otettaessa opiskelijoita syksyllä 2013 alkavaan koulutukseen. Koska ehdotettavan lain mukaan opiskelupaikan vastaanottamisella saattaa hakijan kannalta olla merkittävä vaikutus tuleviin hakuväyliin, ehdotettavassa 2 momentissa tarkoitettua hakijoiden jakamista erilliseen kiintiöön aiemmin vastaanotetun korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan perusteella sovellettaisiin lain voimaantulosäännöksen mukaan hakijaan, joka on ottanut opiskelupaikan vastaan koulutuksesta, joka alkaa syksyllä 2013 tai sen jälkeen. Tällä varmistettaisiin hakijan mahdollisuudet arvioida opiskelupaikan vastaanottamisen merkitys omia koulutuspolkuja koskevien suunnitelmien kannalta. Suoritetun korkeakoulututkinnon perusteella hakijat voidaan valita omassa kiintiösään jo syksyn 2013 opiskelijavalinnoissa.

Pykälän 3 momentti vastaisi nykyistä 1 momenttia. Säännöksen mukaan ammattikorkeakoulut päättäisivät itsenäisesti opiskelijavalinnan perusteista ja soveltaisivat hakijoihin yhdenmukaisia valintaperusteita. Edellä 2 momentissa tarkoitettujen kiintiöiden sisällä hakijat voidaan jakaa koulutustaustan perusteella eri ryhmiin kuten nykyisinkin.

Voimassa olevan säännöksen 3 momenttiin sisältyy yhden opiskelupaikan säännös ja siihen liittyvä lukukauden määrittely. Yhden opiskelupaikan säännös menettää merkityksensä, kun korkeakoulujen uudessa yhteishakujärjestelmässä hakija voisi tulla hyväksytyksi vain yhteen hakukohteeseen.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin jatkossa opiskelupaikan vastaanottamiseen liittyvistä menettelyistä. Voimassa oleva opiskelijavalintapäätöksen oikaisua koskeva 4 momentti siirtyisi sellaisenaan pykälän 5 momentiksi.

26 a §. *Tilauuskoulutus*. Pykälän 2 momentin viittaussäännös opiskelijavalintaa ja opiskelupaikan vastaanottamista koskevan pykälän 4 momenttiin muutettaisiin 5 momentiksi, jossa jatkossa säädettäisiin opiskelijavalintapäätöksen oikaisusta.

1.3 Laki opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä

Lain nimike ehdotetaan muutettavaksi uuden 1 a luvun johdosta, ja lain uusi nimike olisi opiskelijavalintarekisteristä, korkeakoulujen valtakunnallisesta tietovarannosta ja ylioppilastutkintorekisteristä annettu laki.

1 §. *Rekisteri ja rekisterinpitäjä.* Voimassa olevan lain mukaan opiskelijavalintarekisteri koostuu kolmesta eri osarekisteristä, joita ovat yliopistojen hakurekisteri, ammattikorkeakoulujen hakurekisteri ja ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen hakurekisteri. Kaksi ensin mainittua rekisteriä ehdotetaan yhdistettäväksi, ja niistä muodostuisi korkeakoulujen hakurekisteri.

2 §. *Käyttötarkoitus.* Pykälään ehdotetaan tehtäväksi osarekisterien yhdistymisen ja yhden opiskelupaikan säännöstä luopumisen perusteella tarvittavat muutokset.

Korkeakouluopintoihin pääsyä on tarkoitus sujuvoittaa ohjaamalla ensimmäistä korkeakoulututkintoon johtavaa opiskelupaikkaa hakevien kanssa samoista aloituspaikoista kilpailevia hyödyntämään heille tarkoitettuja muita hakumahdollisuuksia. Muille kuin ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakeville voidaan tarjota joustavia siirtymämahdollisuuksia korkeakoulujen sisällä ja välillä. Korkeakoulut tarjoavat lisäksi tutkintoon johtavan koulutuksen ohella muita koulutusväyliä osaamisen päivittämiseen elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti. Näiden koulutusmahdollisuuksien tarjoamista, koulutukseen hakeutumista ja opiskelijaksi ottamista on tarkoitus tukea korkeakoulujen hakurekisteriin tallennettujen tietojen ja siihen liittyvien tietojärjestelmäpalveluiden avulla korkeakoulun niin harkitessa. Tästä syystä säännöstä ehdotetaan täydennettäväksi siten, että korkeakoulujen hakurekisteriä voitaisiin käyttää paitsi otettaessa opiskelijoita tutkintoon johtaviin opintoihin tai ammatilliseen opettajankoulutukseen myös korkeakoulun tarjoamaan muuhun koulutukseen korkeakoulun niin harkitessa.

Muun muassa yliopistojen tarjoamista opettajan pedagogisista opinnoista voitaisiin jatkossa tiedottaa ammatillisen opettajankoulutuksen rinnalla korkeakoulun niin harkitessa. Yliopistot voisivat halutessaan myös hyödyntää korkeakoulujen hakurekisteriä järjestämällä esimerkiksi oman yhteishaun opettajan pedagogisiin opintoihin sekä käyttää hakurekisteriin liittyviä tietovarantoja ja tietojärjestelmäpalveluita opiskelijoiden valitsemiseksi näihin opintoihin.

1 a luku Korkeakoulujen valtakunnallinen tietovaranto

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi luku, joka koskee korkeakoulujen valtakunnallista tietovarantoa. Tietovarantoon tallennettaisiin tutkintotietoja sekä opintosuorituksia ja niiden arvosanoja koskevia tietoja. Lisäksi tietovarantoon tallennettaisiin opiskelijatiedot eli tiedot henkilöistä ja heidän opiskeluoikeuksistaan sekä ilmoittautumisestaan läsnä- tai poissaolevaksi opiskelijaksi. Tietovarantoon tallennettavia tutkintoja ja opiskeluoikeuksia koskevia tietoja käytettäisiin erityisesti korkeakoulun valitessa ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakevia omassa kiintiössään. Tietovarantoon tallennettava tietosisältö on tietoa, jota korkeakoulut ylläpitävät opiskelijarekistereissään koulutustehtäväänsä perustuen, ja tietovarannon tarkoituksena on tarjota tieto keskitetysti ja tietoturvallisesti hakujärjestelmän käyttöön rajoittamatta korkeakoulun mahdollisuutta käyttää ylläpitämäänsä tietoa muuhun koulutustehtäväänsä liittyvään toimintaan henkilöitä koskevan tietosuojan turvaamisen edellyttämissä rajoissa.

Ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevien kiintiön käyttöönoton myötä hakijoita voitaisiin ohjata tietovarannossa tarjolla olevan tiedon perusteella heidän sijoittumisestaan kiintiöihin sekä tarjota heille soveltuvia tutkintoon johtavan koulutuksen ulkopuolisia koulutusmahdollisuuksia. Tietovarannon avulla hakijoiden hakukelpoisuutta koskeva tieto voitaisiin luotettavasti todeta Suomen koulutusjärjestelmässä suoritettujen opintosuoritusten perusteella. Tietovarantoa voitaisiin käyttää valittaessa opiskelijoita myös muuhun kuin tutkintoon johtavaan koulutukseen ja jatko-opintoihin sekä siirto-opiskelijoiden ottamisessa.

Tietovarantoa voitaisiin korkeakoulun harkinnan mukaan hyödyntää muun muassa joustavien siirtymämahdollisuuksien tarjoamisessa perustamalla opiskelijaksi ottaminen luotettavasti saatavilla olevaan tietoon opiskelijan menestyksestä korkeakouluopinnoissaan. Joustavat siirtymät voitaisiin tietovarannon avulla ulottaa myös ensimmäisen ja toisen syklin opintojen väliseen siirtymiseen. Opiskeluoikeuksia ja opintosuorituksia koskevan tiedon avulla opiskelijavalintoja voitaisiin tehdä ehdollisesti ennen ensimmäisen syklin tutkinnon valmistumista, jolloin vältetään mahdolliset väli-vuodet ensimmäisen ja toisen syklin nivelvaiheessa. Toisen syklin opintojen aloittamisen nykyinen viivästymisriski johtuu siitä, että syksyllä alkavan koulutuksen opiskelijavalinnat toteutetaan usein keväällä ennen ensimmäisen syklin opintojen päättymistä.

Lisäksi tietovaranto mahdollistaisi palveluja, jotka tukevat opintojen sujuvaa aloittamista, kuten sähköisiä ilmoittautumispalveluja. Koulutustarjonnan esittäminen ja koulutukseen hakeutuminen tarjotaan sähköisenä palveluna hakijalle ja on tarkoituksenmukaista pyrkiä tarjoamaan myös opiskelupaikan vastaanottamista ja korkeakouluun ilmoittautumista koskeva palvelu sähköisesti. Korkeakouluopintoihin sijoittuminen ja koulutuspaikkojen täytön tehokkuus on muun muassa varasijoilta valituksi tulemisen osalta riippuvaista siitä, miten nopeasti opiskelijaksi valitut voivat ilmoittaa opiskelupaikan vastaanottamistaan ja läsnä- tai poissaolevaksi ilmoittautumistaan koskevasta ratkaisustaan. Tietovarannon avulla voidaan opiskelupaikan vastaanottamisen yhteydessä käsitellä myös ilmoittautumista koskevaa tietoa ja uusien opiskelijoiden tapauksessa tietoa heidän korkeakoulukelpoisuuden tuottavista opintosuorituksistaan.

Tietovarantoon perustuen opintojen sujuvaa aloittamista voitaisiin helpottaa myös palveluilla, jotka tukevat aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on valmistumisaikojen lyhentymisen ja työelämään siirtymisen nopeutumisen sekä koulutusjärjestelmän tehokkuuden osalta keskeinen tapa tarpeettoman päällekkäiskoulutuksen vähentämiseksi. Korkeakoulun harkinnan mukaan tietovarannon avulla voidaan tunnistaa ja tunnustaa toisissa korkeakouluissa suoritettuja opintosuorituksia.

Opetus- ja kulttuuriministeriöllä ja useilla muilla viranomaisilla on säädöksiin perustuvia valtuuksia kerätä korkeakouluilta tietoja muun muassa ohjaus- ja tilastointitarkoituksiin. Tiedonkeruissa kerätävä tietosisältö on osin samaa kuin ehdotettavan lain mukainen tietovarannon tietosisältö ja korkeakoulujen omassa opintohallinnossa tarvittava tietosisältö. Tietojen kerääminen perustuu voimassa oleviin säädöksiin ja tiedonkeruukäytännöstä voidaan viranomaisten välillä sopia. Eri tiedonkeruiden rationalisoimiseksi ehdotettavan tietovarannon oheen on mahdollista rakentaa tiedonkeruita palveleva osajärjestelmä, jolloin ehdotettava tietovaranto ja sen mahdolliset osajärjestelmät palvelisivat useita tarkoituksia. Tietoja voitaisiin välittää keskitetyn tietovarannon kautta eri viranomaisille siten, että tietoa keräävät viranomaiset pyytävät tiedon toimitettavaksi tietovarannon kautta ja asiaa sovitaan tietovarantoa ylläpitävän ministeriön ja tietoa keräävien viranomaisten välillä. Esimerkiksi opiskelijamääriä koskeva tieto voitaisiin luotettavasti poimia suoraan ehdotettavan tietovarannon opiskeluoikeuksia koskevan tietosisällön perusteella.

6 a §. *Tietovarannon käyttötarkoitus, tekninen ylläpitäjä ja rekisterinpitäjät.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin opetus- ja kulttuuriministeriön ylläpitämästä tietovarannosta, joka palvelisi ensisijaisesti korkeakoulujen opiskelijavalintoja ja opiskelijavalinnan tietojärjestelmää (opiskelijavalintarekisteri) sekä jatkossa mahdollisesti muita keskitettyjä hakeutujan palveluita ja kansallista todennetun osaamisen rekisteriä, joita opetushallitus toteuttaa osana sähköisen asioinnin ja demokratian vauhdittamisen ohjelmaan (SADe) kuuluvaa Oppijan verkkopalvelut -hanketta. Rekisteriperustainen tieto olisi tarjolla luotettavasti ja reaaliaikaisesti, jolloin hakijaa voitaisiin hakutilanteessa informoida järjestelmän avulla hänen asemastaan suhteessa korkeakoulujen kiintiöihin ja toisaalta hakijaa voitaisiin informoida myös hänen jo suorittamiensa opintojen perusteella esimerkiksi ehdottamalla tutkinnon täydentämistä uuden opiskelupaikan hakemisen sijaan.

Tietovarantoa hoitaisi korkeakoulujen lukuun opetus- ja kulttuuriministeriö, joka toimisi tietovarannon teknisenä ylläpitäjänä. Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaisi tietovarannon yleisestä toiminnasta sekä teknisestä käyttöyhteydestä tietojen tallentamista ja luovutusta varten. Ministeriö voisi antaa toimeksiantotehtävänä tietovarannon teknisen ylläpidon viraston tai muun tahon, kuten esimerkiksi CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy:n hoidettavaksi.

Korkeakoulut toimisivat tallennetun tiedon rekisterinpitäjinä ja vastaisivat järjestelmään tallennettujen tietojen ja niiden käsittelyyn liittyvien lokitietojen sisällöstä ja virheettömyydestä. Palveluun tallennettava tietosisältö on tietoa, jota korkeakoulut ylläpitävät opiskelijarekistereissään koulutus-tehtäväänsä perustuen, ja palvelun tarkoituksena on tarjota tieto keskitetysti ja tietoturvallisesti hakujärjestelmän käyttöön rajoittamatta korkeakoulun mahdollisuutta käyttää ylläpitämäänsä tietoa muuhun koulutustehtäväänsä liittyvään toimintaan henkilöitä koskevan tietosuojan turvaamisen edellyttämässä rajoissa. Koko palveluun tallennettavan tietokokonaisuuden osalta rekisterinpitäjän tehtäviä ei olisi tarkoituksenmukaista antaa keskitetysti opetus- ja kulttuuriministeriölle tai muulle viranomaiselle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tiedon siirtämisestä opiskelijavalintarekisteriin korkeakouluihin hakeneiden osalta. Tietovarantoon tallennetut tiedot tarjottaisiin teknistä käyttöyhteyttä käyttäen opiskelijavalintarekisterin käyttöön niiden tietojen osalta, jotka opiskelijavalintarekisteriin voidaan 3 §:n mukaan tallentaa. Ehdotettavan yliopistolain 38 §:n ja ammattikorkeakoululain 22 §:n mukaan korkeakoulun olisi viipymättä merkittävä tieto opiskelupaikan vastaanottamisesta tietovarantoon.

6 b § *Tietosisältö ja velvollisuus tallentaa tietoja.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin korkeakoulujen velvollisuudesta tallentaa tietovarantoon momentissa tarkemmin kuvatut tiedot. Henkilön tunnistetietojen lisäksi tietovarantoon tallennettaisiin tiedot suoritetuista alemmista ja ylemmistä korkeakoulututkinnoista sekä tiedot opintosuorituksista ja niiden arvosanoista. Opintosuoritustiedot ovat merkityksellisiä valittaessa eri väylien, kuten avoimen korkeakoulun suorituksien perusteella, järjestettäessä joustavia siirtymisväyliä opintojen aikana sekä erityisesti järjestettäessä ensimmäisen ja toisen syklin välisiä siirtymäväyliä. Opintosuoritustietoja voidaan korkeakoulun harkinnan mukaan hyödyntää myös muussa korkeakoulutuksessa aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa sekä tarpeettomien päällekkäisten opintojen välttämiseksi.

Tietovarantoon tallennettaisiin myös tiedot opiskeluoikeuksista ja ilmoittautumisista alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen. Tietoa opiskeluoikeuksista ja opiskelupaikan vastaanottamisesta edellytetään opiskelupaikan vastaanottamisen toteamiseksi valittaessa ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakevia omassa kiintiössään. Tiedot ilmoittautumisesta läsnä- tai poissaolevaksi alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen tarvitaan,

jotta opintoihin sijoittuminen olisi mahdollista mahdollisimman tehokkaasti myös varasijoilta hyväksymisen osalta.

Tarkoituksena on, että korkeakoulut voisivat käyttää tietovarantoa osana omaa toimintaansa ja tietojärjestelmäpalveluitaan. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin korkeakoulujen mahdollisuudesta sopia palvelun ylläpitäjän kanssa laissa säädettyä laajempaan tietosisällön tallentamisesta palveluun. Säännöksen tarkoitus on mahdollistaa korkeakoulujen kansallisen tietovarannon ja siihen liittyvien tietojärjestelmäratkaisujen hyödyntäminen myös muuhun kuin laissa säädettyyn tarkoitukseen silloin, kun korkeakoulu omien tehtäviensä nojalla katsoo tarpeelliseksi ja sopii asiasta palvelun ylläpitäjän kanssa.

Tällainen laajempi tietosisältö voisi käsittää esimerkiksi muun kuin tutkintoon johtavan koulutuksen, esimerkiksi avoimen korkeakouluopetuksen opiskeluoikeuksia koskevia tietoja, jolloin korkeakoulu voisi harkintansa mukaan käyttää tietovarantoa ja opiskelijavalintarekisteriä ottaessaan näitä opiskelijoita. Sopimalla laajempaan tietosisällön tallentamisesta tietovarantoon korkeakoulu voisi käyttää sitä opiskelijoita, tutkintoja ja muita opintosuorituksia koskevana pääasiallisena tietolähteenään. Korkeakoulun niin päättäessä ja asiasta palvelun ylläpitäjän kanssa sopiessa laajempi tietosisältö voisi tarkoittaa myös muita kuin opiskelijoihin liittyviä korkeakoulun tietoja, esimerkiksi julkaisuihin tai korkeakoulun henkilöstöön kohdentuvia viranomaisten tiedonkeruita varten.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tietovarannossa olevien tietojen luovuttamista koskevien lokitietojen olevan osa palvelussa ylläpidettävän henkilörekisterin tietosisältöä.

6 c § *Tilastoaineistojen tuottaminen tietovarannosta.* Pykälän mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö voisi tuottaa tietovarannossa ylläpidettyjen korkeakoulujen rekisterien kokonaisuudesta laissa määritellyn käyttötarkoituksen edellyttämiä tietoaineistoja. Korkeakoulujen rekisterien kokonaisuudesta voitaisiin tuottaa ja luovuttaa tietoa myös muille viranomaisille näiden laissa määritellyn tiedonsaantioikeuden ja korkeakouluja koskevan tiedon luovuttamista koskevan velvollisuuden puitteissa. Tietovarannosta voitaisiin ottaa tieto muun muassa korkeakoulujen tutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijamääristä, tutkinnoista ja opintosuorituksista ja tuottaa näistä tilastoja korkeakoululaitoksen ohjauksen tarpeisiin.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Yliopistolain 36 §:n 2 momentin ja ammattikorkeakoululain 22 §:n 2 momentin nojalla on tarkoitus antaa valtioneuvoston asetus korkeakoulujen yhteishausta. Asetuksella säädettäisiin yhteishaun käyttöalasta ja tarkemmista hakumenettelyistä.

Korkeakoulujen yhteishakua ei käytettäisi otettaessa opiskelijoita työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen tai Euroopan unionin rakennerahastoista rahoitettavaan koulutukseen taikka otettaessa siirto-opiskelijoita toisesta yliopistosta tai ammattikorkeakoulusta tai otettaessa kaksoistutkintoa suorittavia opiskelijoita. Korkeakoulu voisi päättää jättää yhteishaun ulkopuolelle vieraskielisen koulutuksen sekä sellaisen rajatulle kohderyhmälle suunnatun koulutuksen, johon korkeakoulu on määritellyt hakukelpoisuuden erikseen.

Hakija voisi valita yhteishaussa enintään kuusi hakukohtetta. Hakukohteet otettaisiin huomioon hakijan esittämässä etusijajärjestyksessä. Hakija voisi muuttaa hakukohteiden etusijajärjestyksestä ope-

tus- ja kulttuuriministeriön vahvistamaan ajankohtaan saakka. Hakija valittaisiin ylimpään hakukohteeseen, johon hänen valintapisteensä riittävät. Hakija voisi tulla kuitenkin valituksi myöhemmin varasijalta ylempään hakukohteeseensa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistaisi yhteishaussa noudatettavat aikataulut kuten nykyisinkin.

3 Voimaantulo

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan kesällä 2012, jotta korkeakoulut voisivat vahvistaa syksyllä 2013 alkavan koulutuksen valintaperusteet ajoissa ja jotta korkeakoulujen yhteinen sähköinen hakujärjestelmä voitaisiin ottaa käyttöön suunnitelmien mukaisesti vuonna 2013.

Ehdotettavan voimaantulosäännöksen mukaan lakia sovellettaisiin ensimmäisen kerran otettaessa opiskelijoita syksyllä 2013 alkavaan koulutukseen. Lain 36 §:n 2 momentissa tarkoitettua hakijoiden jakamista erilliseen ryhmään aiemmin vastaanotetun korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan perusteella ei ole tarkoitus soveltaa taannehtivasti vaan sitä sovellettaisiin hakijaan, joka on ottanut opiskelupaikan vastaan koulutuksesta, joka alkaa syksyllä 2013 tai sen jälkeen. Säännöksellä varmistettaisiin riittävä aika lainmuutoksesta tiedottamiseen, jolloin hakijalla on mahdollisuus arvioida opiskelupaikan vastaanottamisen merkitys omia koulutuspolkuja koskevien suunnitelmien kannalta.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Ehdotettua opiskelijavalintajärjestelmää tulee erityisesti tarkastella toisaalta hakijoiden yhdenvertaisuutta ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevasta näkökulmasta ja toisaalta yliopistojen itsehallinnon näkökulmasta.

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Perustuslain 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perustuslain yhdenvertaisuussääntely ja syrjintäkielto eivät kiellä kaikenlaista erottelua ihmisten välillä. Olennaista on, voidaanko kulloinenkin sääntely henkilöiden asettamisesta eri asemaan perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla (esim. PeVL 44/2010, PevL 18/2010 ja PeVL 46/2006). Hyväksyttävän perusteen olemassaolo tekee eri asemaan asettamisen sallituksi perustuslain näkökulmasta niin välittömän kuin välillisen syrjinnän kieltoon nähden (PeVL 10/2003). Eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännössä on keskeisenä hyväksyttävänä perusteena pidetty erottelun tavoitteen liittymistä jonkun toisen perusoikeuden toteutumiseen. Hyväksyttävinä perusteina on pidetty myös muita merkittäviä julkisia tai yhteiskunnallisia intressejä. Erilaisen kohtelun arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota paitsi tietyn tavoitteen saavuttamiseksi ehdotetun keinon hyväksyttävyyteen myös sääntelyn oikeasuhtaisuuteen. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on tässä yhteydessä korostanut hyväksyttävän syyn asiallista ja kiinteää yhteyttä säädettävän lain tarkoitukseen (PeVL 44/2010).

Perustuslain 6 §:n 2 momentti kieltää myös suosinnan tai jonkin yksilön tai ryhmän asettamisen etuoikeutettuun asemaan, mikäli tämä samalla merkitsisi toisiin kohdistuvaa syrjintää (HE 309/1993). Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteuttaminen saattaa kuitenkin edellyttää poikkeami-

sesta muodollisesta yhdenvertaisuudesta. Perustuslain yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltosäätely ei tämän vuoksi estä niin sanottua positiivista erityiskohtelua eli sellaisia tosiasiallisen tasa-arvon turvaamiseksi tarpeellisia toimia, joilla pyritään tietyn ryhmän aseman ja olosuhteiden parantamiseen (HE 309/1993). Positiivinen erityiskohtelu onkin erotettava suosinnasta, jossa kyse on jonkin yksilön tai ryhmän asettamisesta etuoikeutettuun asemaan toisia syrjivällä tavalla. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännössä positiivista erityiskohtelua ei ole pidetty perustuslain 6 §:n kannalta ongelmallisena, jos sille on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste ja jos se on tavoitteen kannalta oikeasuhtaista ja tilapäistä. Tietyissä tilanteissa positiivinen erityiskohtelu voi olla jopa julkisen vallan velvollisuus perustuslain 22 §:n nojalla, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Hyväksyttäväkään tarkoitus ei toisaalta oikeuta sellaista positiivista erityiskohtelua, joka asiallisesti merkitsee toisiin kohdistuvaa syrjintää.

Perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäätelyyn liittyy olennaisesti myös lailla säätämisen vaatimus, joka sisältää paitsi lakitasoisuuden vaatimuksen myös säätelyn täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimuksen (PeVL 19/1997, PeVL 58/2001 ja PeVL 70/2002). Sallittujen erottelujen sisällön ja soveltamisalan on tultava mahdollisimman yksiselitteisesti ilmi suoraan laista ja lain soveltajien päätöksenteon tulisi muutoinkin olla sidottu riittävän täsmällisiin kriteereihin laissa.

Perustuslain sivistyksellisiä oikeuksia käsittelevän 16 §:n 2 momentin perusteella jokaiselle on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Perustuslain esitöiden mukaan säännös merkitsee elinikäisen koulutuksen periaatteen tunnustamista (HE 309/1993). Oikeutta ei kuitenkaan turvata subjektiivisena oikeutena, vaan sen mukaan kuin lailla säädetään.

Perustuslain 16 §:n 2 momentin tarkoittama muu kuin perusopetus sisältää myös ylimmän opetuksen saatavuuden. Yhtäläisten mahdollisuuksien toteuttamista turvaa omalta osaltaan myös ylimmän opetuksen vapautta koskeva perustuslain 16 §:n 3 momentti, jonka mukaan tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu. Opetuksen vapaus sisältää oikeuden opiskella ja hankkia tietoja itseään kiinnostavista asioista (HE 309/1993). Ylimmän opetuksen turvaamisvelvoite kohdistuu ensisijaisesti valtioon ja velvoitteen toteuttaminen edellyttää sekä täsmentävää lainsäädäntöä että sen toteuttamisen turvaamista. Yhtäläiset mahdollisuudet ylimmän opetuksen saamiseen edellyttää erityisesti korkeakouluopiskelijaksi pääsyn yhdenvertaisuutta. Opiskelijavalinnan yhdenvertaisuutta koskevien säännösten lisäksi opiskelumahdollisuuksien tosiasiallista yhtäläisyyttä toteuttavat omalta osaltaan myös korkeakoulututkintoon johtavien opintojen maksuttomuutta koskevat yliopistolain ja ammattikorkeakoululain säännökset sekä opintotukijärjestelmä.

Ehdotettavan yliopistolain 36 §:n 2 momentin ja ammattikorkeakoululain 22 §:n 2 momentin mukaan aikaisemmin Suomen korkeakoulujärjestelmässä korkeakoulututkinnon suorittaneet ja korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan vastaanottaneet voitaisiin valita ehdotettavan lain mukaisesti yhteishaussa omassa kiintiössään. Tämän kiintiön sisällä hakijat voitaisiin jakaa koulutustaustan perusteella eri ryhmiin kuten nykyisinkin. Korkeakoulut päättäisivät itsenäisesti siitä, käyttävätkö säännöksen tarkoittamaa kiintiöintiä ja miten jakavat aloituspaikat kiintiöiden välillä niitä käyttäessään.

Hakijoiden jakamisella erillisiin kiintiöihin säännöksessä mainitulla tavalla on lähtökohtaisesti tarkoitus turvata perustuslain 16 §:n 2 momentin mukaisia sivistyksellisiä oikeuksia varmistamalla mahdollisimman monelle hakijalle opiskelupaikka. Säännöksen tarkoituksena on myös turvata tosiasiallista yhdenvertaisuutta saattamalla ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakevat yhdenvertaiseen

asemaan jo opiskelupaikan saaneiden kanssa, joilla jo korkeakouluopintoja suorittaneina on valintakokeissa usein etulyöntiasema.

Ehdotettavan säännöksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole saattaa aiemmin opiskelupaikan saaneita kohtuuttomasti erilaiseen asemaan ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakeviin nähden. Korkeakoulujen tulisi nykyistä paremmin mahdollistaa opintojen aloittaminen aiempien opintojen ja suoritettujen tutkintojen osien perusteella ja luoda heitä varten joustavia siirtymis- ja hakumahdollisuuksia korkeakoulujen sisällä ja välillä. Näiden siirtymis- ja hakumahdollisuuksien sekä ehdotettavien valintakiintiöiden käyttö on kokonaisuus, jossa korkeakoulujen tulee huolehtia siitä, ettei mikään hakijaryhmä joudu kohtuuttomasti erilaiseen asemaan. Alan vaihtamisen tulee olla mahdollista myös sellaiselle alalle, jossa aiempia opintoja ei ole mahdollista hyödyntää vaan opinnot joudutaan aloittamaan alusta.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on yliopistolaista antamassaan lausunnossa (PeVL 11/2009 vp) todennut, että yliopistolla on koulutuspoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi mahdollisuus kohtuullisessa määrin suosia tiettyjä yleisin kriteerein määriteltyjä hakijaryhmiä, kuten vastavalmistuneita ylioppilaita. Aiemmin eduskunnan apulaisoikeusasiamies on pitänyt vastavalmistuneille ylioppilaille annettavia lisäpisteitä perustuslain vastaisina (AOA 24.10.2007). Ehdotettavat yliopistolain 36 §:n ja ammattikorkeakoululain 22 §:n säännökset eivät kohdistu ainoastaan juuri toiselta asteelta valmistuneisiin vaan kaikkiin hakijoihin, jotka eivät aiemmin ole suorittaneet korkeakoulututkintoa tai ottaneet vastaan korkeakoulututkintoon johtavaa opiskelupaikkaa. Kysymys lisäpisteiden antamismahdollisuudesta esimerkiksi vastavalmistuneille ylioppilaille ei siten ole enää keskeinen, mutta korkeakouluilla on jatkossakin mahdollisuus tosiasiallista yhdenvertaisuutta tukeviin valintamenettelyihin, jossa otetaan huomioon vastavalmistuneiden ylioppilaiden asema. Korkeakoulujen tulisi pyrkiä toiselta asteelta korkeakoulutukseen siirtymistä koskeviin koulutuspoliittisiin tavoitteisiin kuitenkin ensisijaisesti kehittämällä opiskelijavalintoja siten, etteivät ne perusteettomasti asetaisi samana vuonna toiselta asteelta valmistuneita kirjoittaneita muita hakijoita epäedullisempaan asemaan. Yliopistolain esitöiden (HE 7/2009) mukaan hakijoita voitaisiin kohdella tasavertaisemmin esimerkiksi kehittämällä aineistopohjaisia ja soveltuvuutta mittaavia pääsykokeita, tarkistamalla haku- ja pääsykoeaikatauluja ja mitoittamalla luettavaa kirjallisuutta siten, että myös samana keväänä toisen asteen päättäneiden olisi mahdollista menestyä opiskelijavalinnoissa. Lisäpisteitä voitaisiin ehdotettavia kiintiösäännöksiä sovellettaessa antaa ainoastaan silloin, jos hakijoiden kiintiöinnillä ja edellä mainituilla opiskelijavalintojen kehittämistä koskevilla toimilla ei voida toteuttaa tosiallista yhdenvertaisuutta.

Perustuslain 123 §:n mukaan yliopistoilla on itsehallinto sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Säännös täydentää perustuslain 16 §:n 3 momentin säännöstä, jonka mukaan tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu. Yliopistojen itsehallinnon ensisijaisena sisällöllisenä tavoitteena on siten yliopistojen perustehtävien, tutkimuksen ja opetuksen, vapauden turvaaminen. Tämä käy ilmi myös yliopistolain 3 §:stä, jonka mukaan yliopistoilla on itsehallinto, jolla turvataan tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus. Ammattikorkeakoulujen itsehallintoa ei ole turvattu perustuslaissa vaan siitä säädetään ammattikorkeakoululaissa.

Oikeuskirjallisuudessa yliopistojen itsehallinnon on katsottu jakautuvan kahteen osaan: tutkimusta ja opetusta koskevaan sekä taloudellis-hallinnolliseen autonomiaan. Taloudellis-hallinnollinen itsehallinto merkitsee ennen muuta sitä, että yliopiston sisäisestä hallinnosta päättävät laissa säädetyin rajoituksin asianomaisen yliopiston omat eivätkä valtion yleiset hallintoviranomaiset (HE 1/1998 vp).

Voimassa olevaa yliopistolakia käsitellessään eduskunnan perustuslakivaliokunta viittasi oikeuskirjallisuuteen ja totesi, että taloudellis-hallinnollisen autonomian mukaan yliopisto asettaa itse hallintoelimensä, jotka päättävät sisäiseen hallintoon kuuluvista asioista. Tähän itsehallinnon lohkokon kuuuu myös oikeus sisäiseen normintaan. Yliopistojen itsehallintoa on perustuslakivaliokunnan näkemyksen mukaan niiden muuttuminen valtion tilivirastoista itsenäisiksi oikeushenkilöiksi (PeVL 11/2009 vp).

Perustuslakivaliokunta viittasi yliopistojen taloudellis-hallinnolliseen itsehallintoon myös käsitellessään julkisen hallinnon tietohallinnon ohjausta koskevaa lakia. Lailla ja sen nojalla annettavilla asetuksilla ehdotettiin rajoitettavaksi julkisen hallinnon viranomaisten toimivaltaa päättää siitä tietohallinnon osasta, joka on palvelujen laadun ja hallinnon tehostamisen näkökulmasta tarkoituksenmukaista toteuttaa yhteneväisesti. Perustuslakivaliokunta totesi lakiehdotusta käsitellessään, että yliopistot eivät ole sellaisessa yhteydessä valtion hallintokoneistoon, että niiden sisällyttämiselle lain soveltamisalaan olisi edes vahvoja yhteiskunnallisia perusteita. Valiokunnan arvion mukaan yliopistojen tietohallinnon tarpeet liittyvät erityisesti tutkimuksen ja opetuksen tarkoituksenmukaiseen toteuttamiseen sekä kansainvälisen tutkimusyhteistyön ylläpitämiseen. Tästä syystä valiokunta piti perustuslain 123 §:ään liittyvistä syistä välttämättömänä, että yliopistot poistettaisiin lain soveltamisalasta (PeVL 46/2010 vp).

Yliopistojen tutkimusta ja opetusta koskeva akateeminen itsehallinto käsittää tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapauden. Tieteen vapaus sisältää yliopistojen itsenäisen päätösvallan tutkimuksen järjestämisessä ja tutkimusaiheiden ja -menetelmien valitsemisessa. Ylimmän opetuksen vapaus puolestaan turvaa yliopistojen oikeuden opettaa haluamallaan tavalla niin sisällöllisesti kuin menetelmällisestikin sekä päättää opiskelijoiden valinnasta.

Yliopistojen taloudellis-hallinnollinen tai tutkimuksen ja opetuksen itsehallinto ei estänyt uuden yliopistolain yhteydessä säätämästä opiskelijavalintojen järjestämisestä yliopistojen yhteishaun avulla. Ehdotettavan lain mukaisella korkeakoulujen yhteishaulla on tarkoitus helpottaa entisestään korkeakoulutukseen hakeutumista ja turvata siten myös yhtäläisiä mahdollisuuksia ylimmän opetuksen saamiseen. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut tekisivät jatkossakin opiskelijavalintapäätökset ja päättäisivät itsenäisesti opiskelijavalinnan perusteista. Ehdotettavalla yliopistolalla ei siten puututtaisi yliopistojen tutkimusta ja opetusta koskevaan tai taloudellis-hallinnolliseen itsehallintoon.

Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämistä ja korkeakoulujen yhteishaun käyttöönottoa koskevista opetus- ja kulttuuriministeriön suunnitelmista valtioneuvoston oikeuskanslerin tammikuussa 2011 antaman lausunnon mukaan yleisesti ottaen kahta korkeakoulusektoria koskevan lainsäädännön yhdenmukaistamisen voidaan arvioida jossain määrin vähentävän yliopistojen mahdollisuuksia järjestelmän käyttöönoton jälkeen itse päättää opiskelijavalinnoistaan ja siten kaventavan yliopistojen itsehallinnon alaa. Oikeuskanslerin alustavan arvion mukaan yhteisen hakujärjestelmän käyttöönotolla ei kuitenkaan olisi tarkoitus puuttua yliopistojen itsehallinnon ytimeen kuuluviin asiakokonaisuuksiin. Hakujärjestelmien yhtenäistämällä ei muun muassa puututtaisi yliopistojen oikeuteen päättää opiskelijavalintojen perusteista. Näin ollen oikeuskansleri katsoi muutoksista voitavan säätää tavallisessa lainsäätämisyksessä.

Ehdotettavan yliopistolain 36 §:n 2 momentti ja ammattikorkeakoululain 22 §:n 2 momentti sisältävät asetuksenantovaltuuksia, joita on tarkasteltava perustuslain 80 §:n 1 momentin kannalta. Ehdotettavat asetuksenantovaltuudet vastaavat voimassa olevan ammattikorkeakoululain 22 §:n 2 momentin (564/2009) mukaisia valtuuksia, jotka ovat olleet eduskunnan perustuslakivaliokunnan tar-

kasteltavana vuonna 2009 ja voidaan siten katsoa täyttävän perustuslain 80 §:n mukaiset vaatimukset.

Edellä esitetyn perusteella lakiehdotuksen voidaan katsoa olevan perustuslain yhdenvertaisuutta, sivistyksellisiä oikeuksia sekä yliopistojen itsehallintoa koskevien säännösten mukainen. Koska asia voi kuitenkin olla tulkinnanvarainen, esityksestä tulisi saada eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki **yliopistolain 36 ja 38 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yliopistolain (558/2009) 36 ja 38 § seuraavasti:

36 §

Opiskelijaksi ottaminen

Opiskelijat ottaa yliopisto. Opiskelija otetaan suorittamaan sekä alemmaa että ylempää korkeakoulututkintoa, jompaakumpaa näistä tutkinnoista tai jatkotutkintoa.

Valittaessa opiskelijoita pelkästään alempaan korkeakoulututkintoon, sekä alempaan että ylempään korkeakoulututkintoon ja pelkästään ylempään korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin opiskelijavalinta järjestetään korkeakoulujen yhteishaun avulla opiskelijavalintarekisteristä, korkeakoulujen valtakunnallisesta tietovarannosta ja ylioppilastutkintorekisteristä annetussa laissa (1058/1998) tarkoitettua opiskelijavalintarekisteriä käyttäen, jollei valtioneuvoston asetuksella toisin säädetä. Aikaisemmin Suomen korkeakoulujärjestelmässä korkeakoulututkinnon suorittaneet ja korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan vastaanottaneet voidaan valita yhteishaussa omassa kiintiössään. Opiskelijavalinnan toimittamisesta ja yhteishausta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Yliopisto päättää opiskelijavalinnan perusteista. Silloin, kun yliopisto opiskelijoiden määrän rajoittamisen vuoksi ei voi ottaa koulutukseen kaikkia hakijoita, hakijoihin on sovellettava yhdenmukaisia valintaperusteita. Hakijat voidaan erilaisen koulutustaustan perusteella jakaa valinnoissa erillisiin ryhmiin. Tällöin yhdenmukaisia valintaperusteita on sovellettava samaan ryhmään kuuluviin hakijoihin. Jonkin kieliryhmän koulutustarpeen turvaamiseksi voidaan yhdenmukaisista valintaperusteista rajoitetusti poiketa.

38 §

Opiskelupaikan vastaanottaminen

Opiskelijaksi hyväksytyn on yliopiston hyväksymisilmoituksessa mainittavan määräajan kuluessa ilmoitettava yliopistolle opiskelupaikan vastaanottamisesta. Jollei opiskelijaksi hyväksytty tee ilmoitusta määräajassa, hän menettää opiskelupaikkansa. Yliopiston on viipymättä merkittävä tieto opiskelupaikan vastaanottamisesta opiskelijavalintarekisteristä, korkeakoulujen valtakunnallisesta tietovarannosta ja ylioppilastutkintorekisteristä annetun lain 1a luvussa tarkoitettuun tietovarantoon.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Lakia sovelletaan ensimmäisen kerran otettaessa opiskelijoita syksyllä 2013 alkavaan koulutukseen. Lain 36 §:n 2 momentissa tarkoitettua hakijoiden jakamista erilliseen ryhmään aiemmin vastaanotetun korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan perusteella sovelletaan hakijaan, joka on ottanut opiskelupaikan vastaan koulutuksesta, joka alkaa syksyllä 2013 tai sen jälkeen.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

2.

Laki ammattikorkeakoululain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan ammattikorkeakoululain (351/2003) 20 §:n 1 momentti, 22 § ja 26 a §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 20 §:n 1 momentti ja 22 § laissa 564/2009 ja 26 a §:n 2 momentti laissa 1505/2007, seuraavasti:

20 §

Kelpoisuus ammattikorkeakouluopintoihin

Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut:

- 1) ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetussa laissa (672/2005) tarkoitetun tutkinnon;
- 2) vähintään kolmivuotisen ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavat aikaisemmat opinnot;
- 3) ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon tai niitä vastaavan aikaisemman tutkinnon; taikka
- 4) ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden korkeakouluopintoihin.

22 §

Opiskelijavalinta ja opiskelupaikan vastaanottaminen

Opiskelijat ottaa ammattikorkeakoulu. Opiskelijat otetaan suorittamaan ammattikorkeakoulututkintoa tai ylempää ammattikorkeakoulututkintoa.

Valittaessa opiskelijoita ammattikorkeakoulututkintoon ja ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin opiskelijavalinta järjestetään korkeakoulujen yhteishaun avulla opiskelijavalintarekisteristä, korkeakoulujen valtakunnallisesta tietovarannosta ja ylioppilastutkintorekisteristä annetussa laissa (1058/1998) tarkoitettua opiskelijavalintarekisteriä käyttäen, jollei valtioneuvoston asetuksella toisin säädetä. Aikaisemmin Suomen korkeakoulujärjestelmässä korkeakoulututkinnon suorittaneet ja korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan vastaanottaneet voidaan valita yhteishaussa omassa kiintiössään. Opiskelijavalinnan toimittamisesta ja yhteishausta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Ammattikorkeakoulu päättää opiskelijavalinnan perusteista. Silloin, kun ammattikorkeakoulu opiskelijoiden määrän rajoittamisen vuoksi ei voi ottaa koulutukseen kaikkia hakijoita, hakijoihin on sovellettava yhdenmukaisia valintaperusteita. Hakijat voidaan erilaisen koulutustaustan perusteella jakaa valinnoissa erillisiin ryhmiin. Tällöin yhdenmukaisia valintaperusteita on sovellettava samaan ryhmään kuuluviin hakijoihin.

Opiskelijaksi hyväksytyn on ammattikorkeakoulun hyväksymisilmoituksessa mainittavan määräajan kuluessa ilmoitettava ammattikorkeakoululle opiskelupaikan vastaanottamisesta. Jollei opiskelijaksi hyväksyty tee ilmoitusta määräajassa, hän menettää opiskelupaikkansa. Ammattikorkeakou-

lun on viipymättä merkittävä tieto opiskelupaikan vastaanottamisesta opiskelijavalintarekisteristä, korkeakoulujen valtakunnallisesta tietovarannosta ja ylioppilastutkintorekisteristä annetun lain 1a luvussa tarkoitettuun tietovarantoon.

Opiskelijaksi hakenut voi hakea ammattikorkeakoulun hallitukselta kirjallisesti oikaisua opiskelijaksi ottamista koskevaan päätökseen 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Valinnan tulosta ei saa oikaisupyynnön johdosta muuttaa opiskelijaksi valitun vahingoksi. Menettelytavasta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

26 a §

Tilauuskoulutus

Tilauuskoulutusta ei voida järjestää Euroopan talousalueeseen kuuluvien valtioiden kansalaisille eikä niille, jotka Euroopan unionin lainsäädännön tai Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden muun sopimuspuolen kanssa tekemän sopimuksen mukaan rinnastetaan Euroopan unionin kansalaisiin. Tilauuskoulutukseen osallistuvaan sovelletaan 20, 20 a ja 20 b §:ää, 22 §:n 5 momenttia sekä 25 a–25 d, 27, 28, 28 a, 28 b ja 42 §:ää.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Lakia sovelletaan ensimmäisen kerran otettaessa opiskelijoita syksyllä 2013 alkavaan koulutukseen. Lain 22 §:n 2 momentissa tarkoitettua hakijoiden jakamista erilliseen ryhmään aiemmin vastaanotetun korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan perusteella sovelletaan hakijaan, joka on ottanut opiskelupaikan vastaan koulutuksesta, joka alkaa syksyllä 2013 tai sen jälkeen.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

3.

Laki

opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä annetun lain (1058/1998) nimike sekä 1 ja 2 §, sellaisina kuin ne ovat laissa 560/2009, sekä *lisätään* lakiin uusi 1 a luku seuraavasti:

Laki

opiskelijavalintarekisteristä, korkeakoulujen valtakunnallisesta tietovarannosta ja ylioppilastutkintorekisteristä

1 luku Opiskelijavalintarekisteri

1 § Rekisteri ja rekisterinpitäjä

Opiskelijavalintarekisteri koostuu seuraavista osarekistereistä:

- 1) korkeakoulujen hakurekisteri;
- 2) ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen hakurekisteri.

Opiskelijavalintarekisteriä ylläpitää Opetushallitus. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut osallistuvat rekisterinpitoon 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetun sekä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjät 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun osarekisterin osalta.

2 § Käyttötarkoitus

Opiskelijavalintarekisterin osarekistereistä käytetään:

- 1) korkeakoulujen hakurekisteriä valittaessa opiskelijoita yliopistolaissa (558/2009) tarkoitettuihin alempiin ja ylempiin korkeakoulututkintoihin johtaviin opintoihin ja ammattikorkeakoululaissa (351/2003) tarkoitettuun ammattikorkeakoulututkintoon ja ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin ja ammatillisesta opettajankoulutuksesta annetussa laissa (356/2003) tarkoitettuun ammatilliseen opettajankoulutukseen sekä yliopiston ja ammattikorkeakoulun harkinnan mukaan myös muuhun korkeakoulun tarjoamaan koulutukseen;
- 2) ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen hakurekisteriä valittaessa opiskelijoita ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998), lukiolaissa (629/1998) ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitettuihin koulutuksiin ja tutkintoihin.

Opiskelijavalintarekisteriä käytetään:

- 1) opinnoista ja opiskelijavalinnoista tiedottamiseen;
- 2) koulutukseen hakeutumisen, opiskelijavalinnan ja opiskelupaikan vastaanottamisen järjestämiseen sekä koulutukseen hakeutumisen ja opiskelijavalinnan seuraamiseen;

- 3) opiskelijoiden valintaa, valintojen kehittämistä ja opintojen järjestämistä varten tarpeellisten tietojen antamiseen yliopistoille, ammattikorkeakouluille sekä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjille;
- 4) tiedottamiseen koulutusmahdollisuuksista ilman opiskelupaikkaa jääneille hakijoille;
- 5) tietojen tuottamiseen hakijoista ja opiskelijaksi otetuista koulutusjärjestelmän seurantaan ja arviointia varten; sekä
- 6) muihin opiskelijoiden valitsemista varten tarpeellisiin toimintoihin.

1 a luku Korkeakoulujen valtakunnallinen tietovaranto

6 a § *Tietovarannon käyttötarkoitus, tekninen ylläpitäjä ja rekisterinpitäjät*

Korkeakoulujen opiskeluoikeus-, ilmoittautumis- ja tutkintotietojen säilytystä ja käyttöä varten on valtakunnallinen tietovaranto, jota opetus- ja kulttuuriministeriö hoitaa korkeakoulujen lukuun. Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa tietovarannon teknisenä ylläpitäjänä tietovarannon yleisestä toiminnasta sekä teknisestä käyttöyhteydestä tietojen tallentamista ja luovutusta varten. Korkeakoulut toimivat tallennetun tiedon rekisterinpitäjinä ja vastaavat järjestelmään tallennettujen tietojen ja niiden käsittelyyn liittyvien lokitietojen sisällöstä ja virheettömyydestä.

Tietovarantoon tallennetut tiedot tarjotaan teknistä käyttöyhteyttä käyttäen 1 §:ssä tarkoitetun opiskelijavalintarekisterin käyttöön niiden tietojen osalta, jotka opiskelijavalintarekisteriin voidaan 3 §:n mukaan tallentaa.

6 b § *Tietosisältö ja velvollisuus tallentaa tietoja*

Korkeakoulujen on tallennettava seuraavat tiedot tietovarantoon:

- 1) henkilön henkilötunnus tai muu vastaava yksilöivä tunnistetieto;
- 2) tiedot henkilön suorittamista alemmista ja ylemmistä korkeakoulututkinnoista sekä tiedot opintosuorituksista ja niiden arvosanoista;
- 3) tiedot henkilön opiskeluoikeuksista alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen sekä tiedot opiskelupaikan vastaanottamisesta ja ilmoittautumisesta alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen.

Korkeakoulut voivat sopia tietovarannon ylläpitäjän kanssa 1 momentissa säädettyä laajemman tietosisällön tallentamisesta tietovarantoon.

Tietovarannossa ylläpidetään lokitiedot tietojen luovutuksesta järjestelmästä.

6 c § *Tilastoaineistojen tuottaminen tietovarannosta*

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi tuottaa tietovarannossa ylläpidettyjen korkeakoulujen rekisterien kokonaisuudesta koulutuksen ja tutkimuksen arvioinnin, kehittämisen, tilastoinnin ja muun seurannan ja ohjauksen edellyttämiä tietoaineistoja.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta

Valtioneuvoston asetus

korkeakoulujen yhteishausta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty opetus- ja kulttuuriministeriön esittelystä, säädetään yliopistolain (558/2009) 36 §:n 2 momentin ja ammattikorkeakoululain 22 §:n 2 momentin nojalla:

1 § Soveltamisala

Tätä asetusta sovelletaan yliopistolain (558/2009) 36 §:n 2 momentissa ja ammattikorkeakoululain (351/2003) 22 §:n 2 momentissa tarkoitettuun yhteishakuun.

2 § Yhteishaun käyttöala

Korkeakoulujen yhteishakua ei käytetä otettaessa opiskelijoita työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen tai Euroopan unionin rakennerahastoista rahoitettavaan koulutukseen tai otettaessa siirto-opiskelijoita toisesta yliopistosta tai ammattikorkeakoulusta taikka otettaessa kaksoistutkintoa suorittavia opiskelijoita.

Korkeakoulu voi päättää jättää yhteishaun ulkopuolelle vieraskielisen koulutuksen sekä sellaisen rajatulle kohderyhmälle suunnatun koulutuksen, johon korkeakoulu on määritellyt hakukelpoisuuden erikseen.

3 § Hakumenettelyt

Hakija voi valita yhteishaussa enintään kuusi hakukohtetta. Hakukohteet otetaan huomioon hakijan esittämässä etusijajärjestyksessä. Hakija voi muuttaa hakukohteiden etusijajärjестystä opetus- ja kulttuuriministeriön vahvistamaan ajankohtaan saakka. Hakija valitaan ylimpään hakukohteeseen, johon hänen valintapisteensä riittävät. Hakija voi tulla kuitenkin valituksi myöhemmin varasijalta ylempään hakukohteeseensa.

4 § Yhteishaun aikataulu

Opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistaa yhteishaussa noudatettavat aikataulut.

5 § Voimaantulo

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Asetusta sovelletaan ensimmäisen kerran otettaessa opiskelijoita syksyllä 2013 alkavaan koulutukseen.

Tällä asetuksella kumotaan yliopistoista annetun valtioneuvoston asetuksen (770/2009) 2 § ja ammattikorkeakoulujen yhteishausta annettu valtioneuvoston asetus (1044/2009).